

Forsvaret

Dobbel vesentlighetsanalyse på bærekraft i Forsvaret

01.11.2024

Innhold

1	Overordnet oppsummering	2
2	Metodisk tilnærming og prosess for gjennomføring	4
2.1	Introduksjon til dobbel vesentlighetsanalyse	4
2.2	Prosessbeskrivelse	5
2.2.1	Steg 1: Forstå kontekst og virksomhet	5
2.2.2	Steg 2: Identifisere og beskrive påvirkninger, risikoer og muligheter	7
2.2.3	Steg 3: Vurdering av vesentlighet for påvirkninger, risikoer og muligheter	8
2.2.3.1	Vesentlighetsvurdering av Forsvarets påvirkning på omverden	9
2.2.3.2	Vesentlighetsvurdering av omverden påvirkning på Forsvaret	9
2.2.3.3	Beregninger bak vesentlighet	10
3	Nøkkelresultater	11
3.1	Underlagsdata	12
3.2	Sammenheng mellom CSRD og SDG (FNs bærekraftsmål)	13
4	Vesentlige bærekrafttemaer for Forsvaret	14
4.1	Risiko og muligheter for Forsvaret	14
4.1.1	Klima	15
4.1.2	Forurensing	17
4.1.3	Vann og marine ressurser	18
4.1.4	Biologisk Mangfold og økosystemer	18
4.1.5	Ressursbruk og sirkulærøkonomi	19
4.1.6	Egne ansatte	19
4.1.7	Ansatte i verdikjeden	21
4.1.8	Berørte samfunn	21
4.1.9	Norges befolkning	22
4.1.10	Etisk forretningsdrift	23
4.2	Forsvarets positive og negative påvirkninger på mennesker, miljø og samfunn	23
4.2.1	Klima	24
4.2.2	Forurensing	26
4.2.3	Vann og marine ressurser	27
4.2.4	Biologisk Mangfold og økosystemer	27
4.2.5	Ressursbruk og sirkulærøkonomi	28
4.2.6	Egne ansatte	29
4.2.7	Ansatte i verdikjeden	30
4.2.8	Påvirkede samfunn	31
4.2.9	Norges befolkning	33
4.2.10	Etisk forretningsdrift	33
5	Referanser	35
6	Vedlegg	40
6.1	Involverte interessenter	40
6.2	Intervjuguide for interessentsamtaler	41
6.3	Vedlegg 3: Beregning av vesentlighetsvurderinger	43
6.4	Vedlegg 4: Fullstendig liste med IROer	43

1 Overordnet oppsummering

Dobbel vesentlighetsanalyse på bærekraft er introdusert gjennom EU-direktivet CSRD, Corporate Sustainability Reporting Directive, hvor dobbel vesentlighetsanalyse (DVA) er pålagt virksomheter underlagt direktivet og gir føringer for hvordan de skal rapportere deres strategiske, taktiske og operasjonelle arbeid med bærekrafttema som er vesentlige for dem og/eller deres interessenter.

Norske departement har pålagt en rekke direktorater og virksomheter å gjennomføre en DVA i eierskapsmeldingen og i tildelingsbrev. Forsvarssektoren har ikke blitt pålagt å gjennomføre en DVA, men systematisk og helhetlig arbeid med bærekraft har blitt gitt som oppdrag i tildelingsbrev samt at det i rundskriv fra Regjeringen fra mars 2024 er gitt fellesføringer til alle statens virksomheter om systematisk og helhetlig arbeid for å redusere klimagassutslipp, naturfotavtrykk og energibruk og rapportere på dette i årsrapporten for 2024. I fellesføringen anbefales det at virksomhetene gjennomfører en vesentlighetsanalyse. Alle etatene i Forsvarssektoren har besluttet å foreta en DVA som grunnlag for utarbeidelse av videre strategier og planer på området. En rekke av leverandørene til Forsvarssektoren vil også være pålagt å gjennomføre DVA.

Forsvarsstaben har vært oppdragsgiver for denne analysen og har gjennom bruk av Sopra Steria sin kompetanse, erfaring og kapasitet på området, gjennomført analysen. Det er redegjort for prosessen og metodene i rapporten som i hovedsak legger European Sustainability Reporting Standards (ESRS) til grunn. Disse definerer bærekraft inn i tre deler; **miljø** (klima, forurensing, vann og marine ressurser, biomangfold og økosystemer, og ressursbruk og sirkulærøkonomi), **samfunn** (egne ansatte, ansatte i verdikjeden, berørte samfunn og kunder) og **etisk forretningsdrift**.

Funnene fra analysen gjennomgås summarisk i rapporten og detaljer er redegjort for i vedlegg. Det er identifisert 20 vesentlige risikoer eller muligheter for Forsvaret innen bærekraft, og ytterligere 31 vesentlige positive eller negative påvirkninger Forsvaret har innen bærekraft på omverden og sine interessenter. I denne rapporten omtales en påvirkning, risiko eller mulighet som vesentlig dersom den basert på beregningene som legges i grunn scorer 4 eller 5 på en skala fra 1 til 5. Tiltak med positive påvirkning kan i analysen ikke redusere negativ påvirkning på samme interessant. Disse to hendelsene er notert som to forskjellige IROer. Det samme gjelder muligheter og risikoer. Identifiserte risikoer eller påvirkninger betyr ikke at de ikke allerede er kjent og at Forsvaret ikke har tiltak for å håndtere risikoene eller redusere negativ påvirkning. Tvert imot er det i stor grad en bekreftelse på at Forsvaret jobber med de vesentlige bærekraftsspørsmålene.

Klimaendringer er identifisert som en vesentlig risiko for Forsvaret samt tilhørende politiske, regulatoriske og teknologiske endringer i en overgangsfase. Rapporten påpeker manglende scenarioanalyser knyttet til fysiske klimaendringer og konsekvenser for Forsvaret samt for kritisk materiell i Forsvarets globale leverandørkjede. Videre er vesentlige risikoer for Forsvaret knyttet til temaet egne ansatte hvor et krevende arbeidsmarked i Norge i tiden fremover (som vist i Regjeringens perspektivmelding) samt evnen til å holde på militært ansatte, er de viktigste utfordringene. På nivå 4 av 5 er også muligheten knyttet til forsinkelser, stans eller dyrere leveranser i verdikjeden knyttet til brudd på menneskerettigheter identifisert som en risiko. Dette er risikoer privat sektor må kartlegge og dokumentere hvordan de jobber med gjennom Åpenhetsloven i Norge. Forsvaret er unntatt denne loven og mangler i dag en slik innsikt. Videre er det identifisert risikoer knyttet til demografiske og geografiske trender i Norge så som fraflytting fra distriktene i Norge, betydningen av støtte og tillitt fra den norske befolkning samt iboende risikoer knyttet til uetisk forretningsførsel som Forsvaret til enhver tid må adressere gitt den store anskaffelsesaktiviteten i virksomheten.

For Forsvarets interessenter er det identifisert en rekke vesentlige negative og positive påvirkning som Forsvaret påfører omverden. Her er store klimautslipp særlig knyttet til bruk av drivstoff i luft- og sjøfartøy samt i de varer og tjenester som anskaffes både løpende og som investeringer, de mest vesentlige. Forsvaret har god oversikt og jobber godt med å redusere sine egne utslipp, men på lik linje med de fleste virksomheter, mangler det data om klimautslippene i leverandørkjeden. Som en av de aller største virksomhetene i Norge har Forsvaret også en vesentlig påvirkning på forurensing, på endring av natur og økosystemer samt på ressursbruk, generering og håndtering av avfall samt etablering av en sirkulærøkonomi. Her er det gode data og tiltak, men et betydelig potensial for digitalisering og koordinering av arbeidet. Også for egne ansatte har selvsagt Forsvaret en vesentlig påvirkning, og likedan for berørte lokalsamfunn og Norges befolkning som helhet. Selve samfunnsoppdraget til Forsvaret ansees som en vesentlig positiv påvirkning for alle disse gruppene; å forebygge krig og konflikt i Norge og NATO. At Forsvaret, som en meget stor anskaffer, håndterer den iboende vesentlige faren knyttet til mulig uetisk forretningsdrift, er også identifisert som vesentlig for alle interessenter.

Identifiseringen og vurderingen av vesentlige faktorer har bygget på til dels gode data fra Forsvaret samtidig som noen datamangler er identifisert. Noen anbefalinger til videre arbeid er inkludert enkelte steder i analysen for å skape så mye verdi som mulig.

Forsvaret er en omfattende organisasjon med et nasjonalt nedslagsfelt, internasjonale aktiviteter og allierte og en kompleks, global leverandørkjede. Analysen bygger på eksisterende oversikt og arbeid som gjøres, men må selvsagt gjentas jevnlig ettersom både Forsvaret og omverden endrer seg, og ny data blir tilgjengelig. ESRS anbefaler en vurdering en gang i året. Videre har det innledningsvis blitt gjort enkelte avgrensninger og forutsetninger som er avgjørende for analysen. Analysen skal ikke fullt ut dekke kravende til en dobbel vesentlighetsanalyse i henhold til CSRD eller kunne bli verifisert av revisor. Analysen baserer seg imidlertid på de relevante retningslinjene og er gjennomført slik at analysen kan videreutvikles for å tilfredsstille kravene. Videre har analysen ikke omfattet Forsvaret i krig. Det innebærer at forberedelser til eventuell krise og krig er inkludert, men ikke en eventuell krise eller krigssituasjon.

Først og fremst er en DVA et strategisk verktøy for effektivt og verdiskapende arbeid med å bli en mer bærekraftig virksomhet. Hensikten er å benytte analysen til å prioritere, etablere ambisjonsnivå/langsiktige mål på vesentlige tema, forstå hvor man er og hva skal til for å nå målene, innarbeide ansvar og myndighet i organisasjonsstrukturen og virksomhetsstyringen, og sikre at man har riktig kompetanse og datagrunnlag.

Vi anbefaler at Forsvaret vurderer å arbeide videre med:

1) Innføre leveransemodell i sektoren på bærekraft:

Bærekraftkompetanse, -kapasitet og -organisering i sektoren bør vurderes med sikte på å sikre fagområdets betydning i fremtidige investeringer, driftsmodeller, opplæring etc. i alle deler av sektoren på lik linje med fagområder som HR, finans, IT, eller andre områder.

2) Inkludere innsikt og vesentlige temaer i operasjonalisering av langtidsplanen:

Innsikten i denne DVAen bør integreres i operasjonaliseringen av langtidsplanen for Forsvaret. Det bør lages langsiktige mål på vesentlige temaer for Forsvaret i tråd med tidsperioden for langtidsplanen og konkrete handlingsplaner for å nå målene bør utarbeides og iverksettes. Dagens klima og miljøstrategi bør inngå i dette arbeidet. Bærekraftmålene bør legges til grunn for arbeidet i alle driftsenheter og stabsenheter og innarbeides sentralt i digitalisering av sektoren. I henhold til analysen innebærer det at alle CSRD-temaene bortsett fra E3 vann og marine ressurser må ansees som vesentlige.

3) Ytterligere datainnhenting og analysearbeid¹:

1. Klimarisiko analyse (E1); scenariobasert risikoanalyse av mulige fysiske klimaendringer i henhold til IPCC, The Intergovernmental Panel on Climate Change, i tråd med anbefalinger fra Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD) samt overgangsrisikoer knyttet til klimapolitikk, reguleringer og teknologiutvikling for hele verdikjeden i Forsvaret.
2. Naturrisikoanalyse (E4); scenariobasert risikoanalyse av mulige naturrelaterte avhengigheter, påvirkninger, risikoer og muligheter for hele verdikjeden i Forsvaret basert på anbefalinger fra Task Force on Nature-Related Financial Disclosures (TNFD).
3. Ressursbruk og sirkulær økonomi analyse (E5); analyse av hvilke materialer som er vesentlige for Forsvaret, kartlegging av disse materialstrømmene i virksomheten med sikte på å utvikle ambisjon og handlingsplan mot en sirkulærøkonomi.
4. Verdikjedeanalyse (S2); risikoanalyse av leverandørkjeden knyttet til menneskerettigheter med sikte på å jobbe prioritert og effektivt med innhenting av data, revisjoner ved hjelp av spesialiserte tredjeparter, potensiell ledelsesdialog og vurdering av exit-strategier.
5. Bærekraftrapportering; CSRD-basert gap-analyse for bærekraftrapportering på lik linje med andre offentlige etater og privat sektor. Analysen bør legges til grunn at rapporteringen skal digitaliseres.

¹ Dette er privat sektor pålagt å gjøre i forbindelse med CSRD der temaet identifiseres som vesentlig risiko for virksomheten.

2 Metodisk tilnærming og prosess for gjennomføring

2.1 Introduksjon til dobbel vesentlighetsanalyse

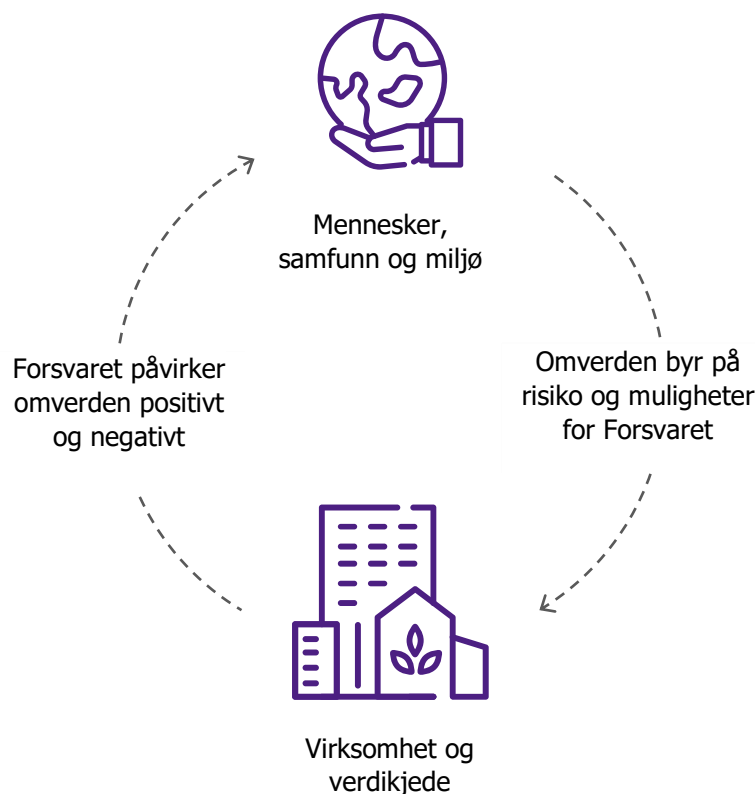
Dobbel vesentlighetsanalyse er en metode for å identifisere områder knyttet til bærekraft som er vesentlige for Forsvaret. Analysen kartlegger faktiske og potensielle, negative og positive påvirkninger Forsvaret har på omverden, og faktiske og potensielle risikoer og muligheter for Forsvaret knyttet til et bredt spekter av bærekraftrelaterte temaer.

Dobbel vesentlighetsanalyse betrakter to dimensjoner for å avgjøre hvilke områder knyttet til bærekraft som er vesentlig for Forsvaret:

- i) Forsvarets påvirkning på omverden, både positiv og negativ.
- ii) Omverdens påvirkning på Forsvaret, både risiko og muligheter.

Et tema oppfyller kriteriene for dobbel vesentlighet dersom det er i) vesentlig grunnet Forsvarets påvirkning på omverden, ii) vesentlig grunnet risikoer og muligheter som omverden byr på for Forsvaret eller iii) fra begge disse to perspektivene.

Dobbel vesentlighetsanalyse inngår i EU direktivet for bærekraftrapportering «Corporate Sustainability Reporting Directive» (CSRD). Bærekraftrapportering skal i henhold til direktivet knyttes til et sett med standarder «European Sustainability Reporting Standards» (ESRS). Disse er definert av European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG). Det vises til flere av disse standardene gjennom rapporten og er derfor oversatt til norsk, men dette er ikke offisielle oversettelser. Begrepet «IRO» (impacts, risks and opportunities) eller «IROer» benyttes gjennom rapporten og referer til identifiserte påvirkninger, risikoer og muligheter.

Figur 1: Dobbel vesentlighetsanalyser betrakter to dimensjoner. ESRS 1 definerer de to dimensjonene som I) «impact materiality» og ii) «financial materiality»

2.2 Prosessbeskrivelse

Dette kapitlet beskriver prosessen med å gjennomføre dobbel vesentlighetsanalyse. Analysen er gjennomført gjennom følgende tre steg:

- i) Forstå kontekst og virksomhet
- ii) Identifisere og beskrive IRO
- iii) Vurdere vesentlighet av IRO

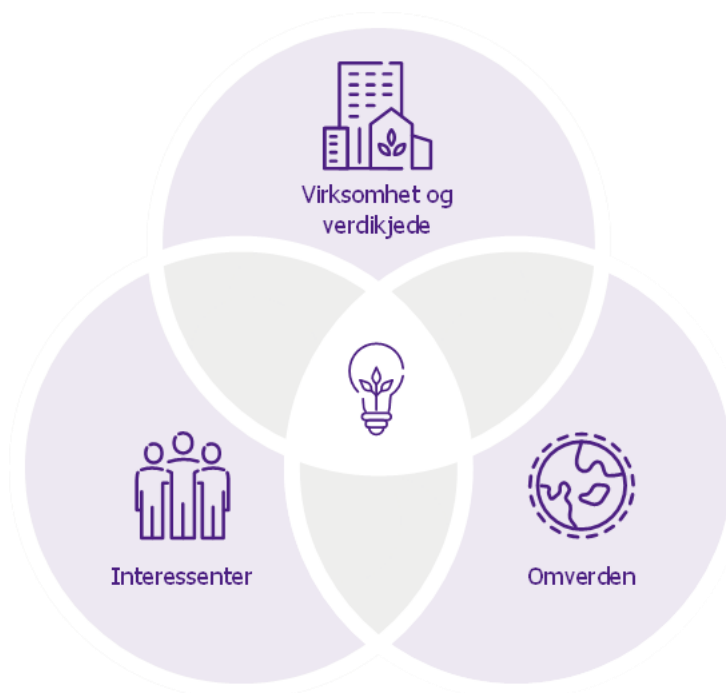
En slik prosess for gjennomføring er i henhold til EFRAG sin implementeringsguide for dobbel vesentlighetsanalyse.

Figur 2: Dobbelt vesentlighetsanalyse gjennomføres gjennom følgende tre steg i) Forstå kontekst og virksomhet ii) Identifisere og beskrive IRO og iii) Score IRO og vurdere vesentlighet.

2.2.1 Steg 1: Forstå kontekst og virksomhet

Dobbelt vesentlighetsanalyse kartlegger påvirkninger, risikoer og muligheter forbundet med Forsvarets egne aktiviteter og verdikjede. For å identifisere aktuelle IROer og vurdere vesentlighet for disse er det behov for innsikt i Forsvaret som virksomhet, Forsvarets verdikjede, omgivelsene og konteksten Forsvaret opererer i, samt Forsvarets sentrale interessenter og forbindelser. Første steg med å gjennomføre dobbel vesentlighetsanalyse er derfor å «forstå kontekst og virksomhet». Innsikt innhentes gjennom tre komplementære analysestrømmer som til sammen danner grunnlag for å identifisere IROer og vurdere deres vesentlighet.

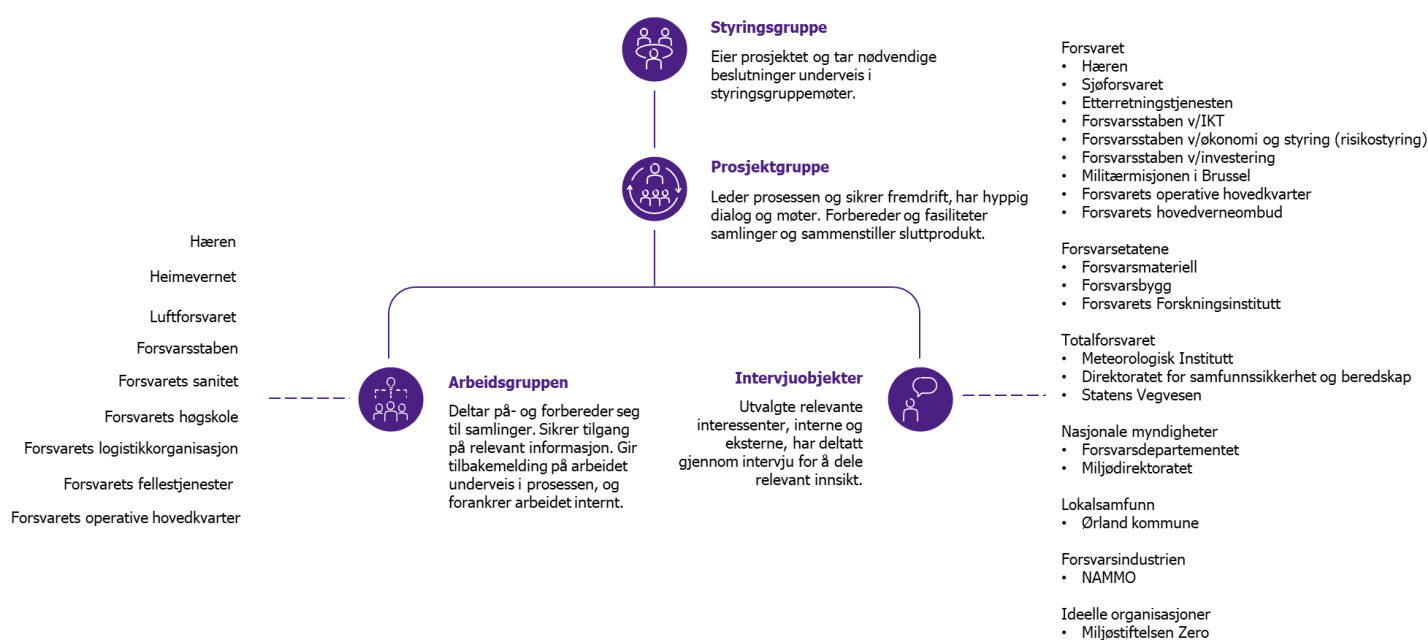
Figur 3: Tre analysestrømmer danner grunnlag for å forstå kontekst og virksomhet i) Virksomhet og verdikjede ii) Omverden og iii) Interessenter.

Virksomhet og verdikjede: Forsvarets virksomhet og verdikjede, både oppstrøm og nedstrøm, vurderes for å forstå Forsvarets aktiviteter, lokasjoner og relasjoner m.m. Denne innsikten er avgjørende for å kunne vurdere hvordan Forsvaret og dets verdikjede påvirker og blir påvirket av omverden.

Omverden: Eksterne forhold og trender vurderes for å forstå dagens kontekst Forsvaret operer i og hvordan denne sannsynligvis vil utvikle seg i fremtiden. En slik forståelse er nødvendig for å kunne avgjøre hvilke risikoer og muligheter som treffer, eller som potensielt vil treffe Forsvaret og hvordan Forsvaret påvirker eller kan påvirke omverden.

Interessenter: Forsvarets interessenter kartlegges for å fremskaffe oversikt over hvilke interessenter som berøres gjennom Forsvarets aktiviteter og verdikjede. Videre kartlegges interne og eksterne interessenter som er spesielt relevante å involvere i prosessen med å gjennomføre dobbel vesentlighetsanalyse, typisk fagekspert eller interessenter som blir påvirket av Forsvaret. IROer identifiseres løpende gjennom interessentdialogen, og innsikten opparbeidet gjennom dialogen benyttes ved vurdering av vesentlighet.

Analysen er gjennomført gjennom bred involvering og forankring hos Forsvaret med jevnlig møter, gjennomføring av større samlinger og innhenting av tilbakemeldinger på arbeidet underveis. Styringsgruppen har hatt 3 møter med vurdering av prosjektplan, prosjektrisikoer, organisering, interessentanalysen og nøkkelfunn. Arbeidsgruppen har hatt to arbeidsmøter hvorav ett virtuelt og ett fysisk, begge over en dag. Her er metodikk og plan samt vurdering av vesentlighet knyttet til sentrale temaer blitt diskutert. Arbeidsgruppen har også vurdert og gitt innspill på identifiserte IROer elektronisk med en ukes frist. Intervjuobjektene har hatt samtale med 1 eller 2 fra prosjektgruppen over en time. De fikk i forkant tilsendt et notat om temaene og spørsmålene som ville bli stilt. Illustrasjonen under viser interessenter involvert gjennom analysen. Enkelte interessenter har vært en del av arbeidsgruppen mens andre har først og fremst vært involvert gjennom intervjuene. Dette gjelder for eksempel Sjøforsvaret. Fullstendig oversikt over personer involvert er inkludert i referanselisten og vedlegg 1.

Figur 4: Involverte interessenter gjennom prosessen med å gjennomføre dobbel vesentlighetsanalyse for Forsvaret. Se med informasjon i vedlegg.

2.2.2 Steg 2: Identifisere og beskrive påvirkninger, risikoer og muligheter

For Forsvarets påvirkning på omverden skilles det mellom fire typer påvirkninger:

- i) Faktisk negativ påvirkning
- ii) Potensiell negativ påvirkning
- iii) Faktisk positiv påvirkning
- iv) Potensiell positiv påvirkning

For omverdens påvirkning på Forsvaret skilles det mellom:

- i) Risiko
- ii) Mulighet

Basert på innsikt fra steg 1 blir påvirkninger, risikoer og muligheter identifisert langs et bredt spekter av bærekraftrelaterte temaer som dekker klima- og miljørelaterte forhold, sosiale forhold og etisk forretningsdrift (ESG). EFRAG har et pågående arbeid med å utarbeide sektor-spesifikke temaer, men på tidspunktet for gjennomføring av denne analysen er det ikke delt informasjon om når standarder for forsvarssektoren eventuelt er tenkt utarbeidet. Prosjektgruppen konkluderte med å benytte de tematiske standardene i ESRS 1 i CSRD. Tabellen under oppsummerer de 10 bærekrafttemaene, og tilhørende underkategorier, som danner grunnlaget for analysen. For mer detaljert forklaring av temaer henvises det til ESRS 1. Alle identifiserte påvirkninger, risikoer og muligheter knyttes til ett av de 10 temaene og relevant underkategori.

Klima og miljø relaterte forhold				
E1 Klimaendringer	E2 Forurensning	E3 Vann og marine ressurser	E4 Biomangfold og økosystemer	E5 Ressursbruk og sirkulærøkonomi
Tilpasning til klimaendringer	Forurensning av luft	Vann	Inngående ressurser inkludert ressursforbruk	Direkte drivere av tap av biologisk mangfold
Begrensning av klimaendringer	Forurensning av vann	Marine ressurser	Ugående ressurser relatert til produkter og tjenester	Påvirkning på arters tilstand
Energi	Forurensning av jord		Avfall	Påvirkning på økosystemers utstrekning og tilstand
	Forurensning av levende organismer og matressurser			Påvirkning på og avhengighet av økosystemtjenester
	Farlige stoffer			
	Spesielt farlige stoffer			
	Mikroplast			
Sosiale forhold				Etisk forretningsdrift

S1 Egne ansatte	S2 Ansatte i verdikjeden	S3 Berørte samfunn	S4 Forbrukere og sluttbrukere (Norges befolkning) ²	G1 Etisk forretningsdrift
Arbeidsforhold	Arbeidsforhold	Samfunnets økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter	Informasjonsrelaterte påvirkninger for forbrukere og/eller sluttbrukere	Virksomhetskultur
Lik behandling og muligheter for alle	Lik behandling og muligheter for alle	Samfunnets sivile og politiske rettigheter	Personlig sikkerhet for forbrukere og/eller sluttbrukere	Beskyttelse av varslere
Andre arbeidsrelaterte rettigheter	Andre arbeidsrelaterte rettigheter	Urfolks rettigheter	Sosial inkludering av forbrukere og/eller sluttbrukere	Dyrevelferd
				Politisk engasjement og lobbyvirksomhet
				Håndtering av leverandørforhold, inkludert betalingspraksis
				Korrupsjon og bestikkelser

Figur 5: Oversikt over bærekraftrelaterte temaer og underkategorier som danner utgangspunkt for analysen.

2.2.3 Steg 3: Vurdering av vesentlighet for påvirkninger, risikoer og muligheter

For å vurdere vesentlighet for Forsvaret blir alle identifiserte påvirkninger, risikoer og muligheter scoret langs flere dimensjoner.

Det er noe ulik fremgangsmåte for å vurdere vesentlighet avhengig av om det er faktisk eller potensiell, positiv eller negativ påvirkning, risiko eller mulighet som vurderes. Tabellen under illustrerer hvordan fremgangsmåten varierer og deretter beskrives alle fremgangsmåter som legges til grunn for analysen mer i detalj.

Dimensjon	Effekt	Omfang	Uopprettelighet	Konsekvens Forsvaret	Sannsynlighet
Forsvarets påvirkning på omverden					
Faktisk negativ påvirkning	✓	✓	✓		✓
Potensiell negativ påvirkning	✓	✓	✓		✓
Faktisk positiv påvirkning	✓	✓			✓
Potensiell positiv påvirkning	✓	✓			✓
Omverdens påvirkning på Forsvaret					
Risiko				✓	✓
Mulighet				✓	✓

² S4 Forbrukere og sluttbrukere vurderes for Forsvaret til å være Norges befolkning og dermed brukes Norges befolkning konsekvent når det refereres til S4 videre i rapporten.

Figur 6: Oversikt over fremgangsmåte for å vurdere vesentlighet av IRO avhengig av om det er positiv eller negativ, faktisk eller potensiell påvirkning, risiko eller mulighet.

2.2.3.1 Vesentlighetsvurdering av Forsvarets påvirkning på omverden

For faktisk negativ påvirkning vurderes vesentlighet basert på konsekvensene av den negative påvirkningen. For potensiell negativ påvirkning baseres vesentlighetsvurderingen på konsekvensene av påvirkningen og sannsynligheten for at påvirkningen inntreffer. For å avgjøre konsekvensen av faktisk og potensiell negativ påvirkning vurderes tre dimensjoner i) effekt ii) omfang iii) uopprettelighet.

For faktisk positiv påvirkning vurderes vesentlighet basert på konsekvensene av den positive påvirkningen. For potensiell positiv påvirkning baseres vesentlighetsvurderingen på konsekvensene av påvirkningen og sannsynligheten for at påvirkningen inntreffer. For å avgjøre konsekvensen av faktisk og potensiell positiv påvirkning vurderes to dimensjoner i) effekt ii) omfang. Uopprettelighet vurderes ikke for positiv påvirkning.

Under følger en kort beskrivelse av de ulike dimensjonene referert til i avsnittene over.

Effekt beskriver hvor alvorlig den negative påvirkningen er eller hvor fordelaktig den positive påvirkningen er for mennesker eller miljø, avhengig av hvilket bærekrafttema som blir vurdert.

Omfang beskriver hvor omfattende påvirkningen er, enten i form av hvor mange mennesker som påvirkes eller hvor store naturarealer som påvirkes, avhengig av hvilket bærekrafttema som blir vurdert.

Uopprettelighet vurderes kun for negative påvirkninger og adresserer hvor vanskelig det er å gjenopprette en skade, enten om det er mulig å gjenopprette til tilsvarende eller bedre tilstand enn før påvirkningen inntraff.

Sannsynlighet beskriver hvor sannsynlig det er at påvirkningen inntreffer.

Vesentlighetsvurdering baseres på en skala fra 1-5 for samtlige dimensjoner beskrevet over. Tabellen under illustrerer hvordan skalaen på 1-5 gjelder for de ulike dimensjonene.

Forsvarets påvirkning på omverden				
Score	Effekt	Omfang	Uopprettelighet	Sannsynlighet
1	Minimal	Minimal	Ikke vanskelig å gjenopprette	Svært usannsynlig
2	Begrenset	Begrenset	Kan gjenopprettes med begrenset innsats	Usannsynlig
3	Moderat	Moderat	Kan gjenopprettes med betydelig innsats	Sannsynlig
4	Stor	Stort	Svært vanskelig å gjenopprette	Svært sannsynlig
5	Svært stor	Svært stort	Uopprettelig	Faktisk hendelse

Figur 7: Skala for vesentlighetsvurdering av Forsvarets påvirkning til omverden.

2.2.3.2 Vesentlighetsvurdering av omverden påvirkning på Forsvaret

Påvirkning fra omverden blir vanligvis vurdert ut ifra et finansielt perspektiv og omtales i CSRD som «financial materiality». Et bærekrafttema er vesentlig fra et finansielt perspektiv dersom det genererer risiko eller muligheter som utløser, eller med rimelighet kan forventes å utløse vesentlige finansielle virkninger for virksomheten på kort, mellomlang eller lang sikt.

Metoden som legges til grunn for å vurdere risikoer og muligheter for Forsvaret skiller seg noe fra EFRAGs retningslinjer idet et finansielt perspektiv ikke vektlegges like mye som tillitt til Forsvaret og Forsvarets troverdighet i befolkningen og påvirkning på Forsvarets ytelse. 'Finansiell vesentlighet' i ESRS omtales derfor i denne analysen som «samfunnets totale vilje til å satse på Forsvaret».

Vesentlighetsvurdering baseres på to dimensjoner i) konsekvens og ii) sannsynlighet. For Forsvaret vurderes tre ulike kategorier av konsekvens knyttet til «samfunnets totale vilje til å satse på Forsvaret»: i) finansielle effekter ii) endring i troverdighet/tillit og iii) innvirkning på ytelse. Dersom det er konsekvenser på flere enn én av disse baseres vesentlighetsvurderingen seg på den konsekvensen som er høyest og det gis kun én score for konsekvens (som er i tråd med retningslinjene). Sannsynlighet baseres på hvor sannsynlig det er at risikoen eller muligheten inntreffer.

Justering av tilnærming for finansiell vesentlighet begrunnes med ønske om å benytte analysen som et strategisk verktøy for Forsvaret i sitt videre arbeid knyttet til bærekraft. Det vurderes dithen at analysen ikke ville tilført den verdi den er tiltenk uten en slik justering.

Omverdens påvirkning på Forsvaret				
Score	Samfunnets totale vilje til å satse på Forsvaret			Sannsynlighet
1	Relativt små tap/gevinster	Noe endring i troverdighet/tillit	En viss innvirkning på ytelse og virksomhet fortsetter i høy grad som før	Svært usannsynlig
2	Mindre tap eller gevinster	Liten endring i troverdighet/tillit	Liten innvirkning på ytelse for en mindre del av virksomheten eller for en kort periode	Usannsynlig
3	Moderate tap eller gevinster	Moderat endring i troverdighet/tillit	Moderat effekt på ytelse for en relativt stor del av virksomheten eller lengre periode	Sannsynlig
4	Store tap eller gevinster	Stor endring i troverdighet/tillit	Stor effekt på ytelse for majoriteten av virksomheten eller en lang periode	Svært sannsynlig
5	Svært store tap eller gevinster	Dramatisk endring i troverdighet/tillit	Dramatisk konsekvenser for hele virksomheten	Faktisk hendelse

Figur 8: Skala for vesentlighetsvurdering av risiko og muligheter «samfunnets totale vilje til å satse på Forsvaret»

2.2.3.3 Beregninger bak vesentlighet

Vesentlighetsvurdering av identifiserte påvirkninger, risikoer og muligheter resulterer i én score per IRO. Forhold kan imidlertid som nevnt innledningsvis under kapittel 1.1 være vesentlig fra ett eller begge perspektiver. Vurderingene som avgjør vesentlighet er beskrevet i avsnittene over, og i dette kapitlet vil det i korte trekk beskrives hvordan selve beregningene utføres. Alle dimensjoner vurderes på en skala fra 1 til 5 slik figur 7 og 8 illustrerer. I vedlegg 3 er det inkludert mer detaljert informasjon om de ulike nivåene.

Vesentlighetsvurdering av potensielle påvirkninger Forsvaret har på omverden regnes ut ved å multiplisere konsekvensen med sannsynligheten for at påvirkningen inntreffer. I og med at konsekvensen vurderes langs et ulikt antall dimensjoner avhengig av om det positiv eller negativ påvirkning, beregnes konsekvensen som er gjennomsnittlig. For faktiske påvirkninger er det ikke nødvendig å vurdere sannsynlighet da påvirkningen inntreffer. For beregningen sin del settes sannsynlighet alltid til 5 for faktiske påvirkninger. For potensielle påvirkninger benyttes en skala på 1-4 for sannsynlighet.

For risikoer og muligheter for Forsvaret multipliseres konsekvens med sannsynlighet. Konsekvens kan som beskrevet i forrige kapittel være relatert til ulike forhold (finansielt/tillit/ytelse), og dersom en risiko eller mulighet er forventet å ha påvirkning langs flere av disse benyttes den høyeste score.

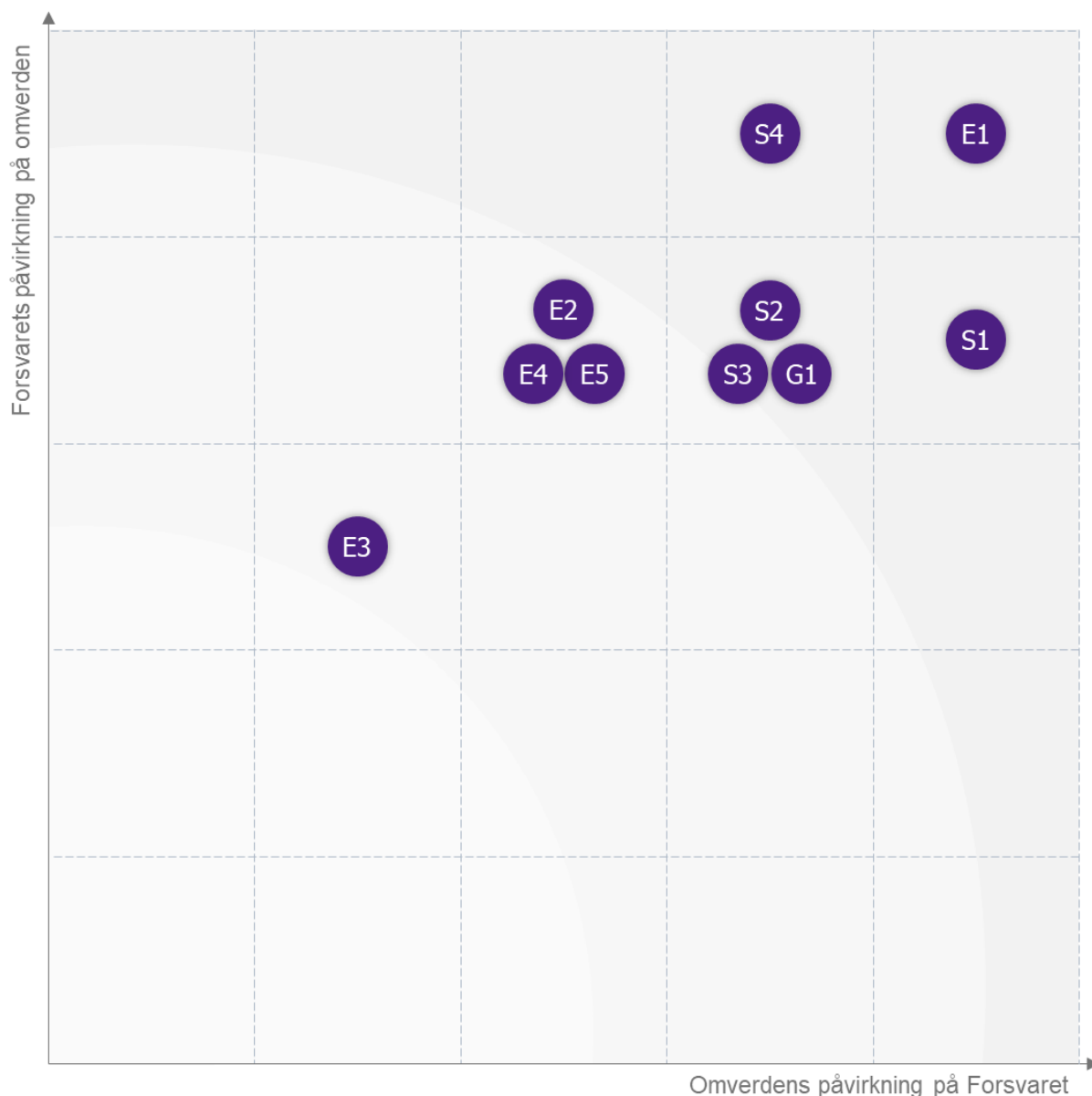
Utgregning gir et tall mellom 1 og 25 som justeres ned til en skala på 1-5 for å benytte samme skala som ved vurdering av de ulike dimensjonene. Se utregning i tabell som vedlegg til denne rapporten.

3 Nøkkelresultater

Gjennom analysen er det identifisert totalt 152 relevante IROer. Alle er blitt vurdert med hensyn til vesentlighet i henhold til metode som er redegjort for i kapittel 2. Videre er de fordelt på 10 ulike temaer innen klima og miljø, sosial bærekraft og etisk forretningsdrift. Identifiserte IROer er også overordnet fordelt mellom driftsenhetene i Forsvaret; Hæren, Luftforsvaret og Sjøforsvaret samt Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og 'øvrige driftsenheter'³. Mange av faktorene er relevante for flere driftsenheter, men kan ha ulik grad av vesentlighet for de ulike enhetene. Dette er ikke vist tabellarisk, men kommentert i rapporten. Tabellen og illustrasjonen under oppsummerer vesentlighet for de ulike bærekrafttemaene, og vurderinger som ligger bak blir beskrevet senere i rapporten. Detaljerte beregninger og beskrivelser av scoring er inkludert i tilhørende Excel fil.

Bærekraftrelatert tema	Forsvarets påvirkning på omverden	Omverdens påvirkning på Forsvaret
E1 Klimaendringer		
E2 Forurensning		
E3 Vann og marine ressurser		
E4 Biologisk mangfold og økosystemer		
E5 Ressursbruk og sirkulærøkonomi		
S1 Egne ansatte		
S2 Ansatte i verdikjeden		
S3 Berørte samfunn		
S4 Norges befolkning		
G1 Etisk forretningspraksis		

³ Brukt som en felles benevnelse for de resterende organisasjonsenhetene i etaten Forsvaret

Figur 9: Grafisk fremstilling av vesentlighet for de 10 temaene for Forsvaret og interessentene.

3.1 Underlagsdata

For de IROene hvor det har vært mulig har det blitt referert til underlagsdata i vurderingene. Det er imidlertid avdekket enkelte områder med manglende underlagsinformasjon. Disse områdene er diskutert under det enkelte område i rapporten. Der hvor relevant data har manglet har vi basert oss på antagelser som vi har søkt å kvalitetssikre i diskusjon med relevante interessenter. Referanse til interessentene som har vært involvert er vedlagt rapporten.

Innenfor de tre temaene klima, forurensing samt vann og marine ressurser, har Forsvaret gode data for egen virksomhet som utgis årlig og som ligger til grunn for en rekke tiltak i sektoren. Det foreligger imidlertid ikke tilgjengelige data fra leverandørkjeden innen disse områdene. Innen ressursbruk og sirkulærøkonomi foreligger det også årlige data fra avfallsstrømmer i Forsvaret, men det foreligger ikke en analyse av hvilke materialverdikjeder som kan representere vesentlige miljø eller sosiale risikoer for Forsvaret. Videre mangler data på generering og bruk av resirkulert materiale med sikte på å kunne bidra til en sirkulærøkonomi. Forsvaret har mye data på påvirkning på natur knyttet til enkelte øvelser, men ikke helhetlig for vurdering av påvirkning over tid. Naturrisiko i leverandørkjeden, hvor for eksempel nye internasjonale forpliktelser om vern av natur kan

utgjøre en risiko for Forsvarets forsyningskjeder er heller ikke tilgjengelig. Tallmaterialet knyttet til egne ansatte er godt, men vi har ikke hatt tilgang til differensiering mellom driftsenheter eller staber, og data knyttet til ansatte i verdikjeden er mangelfullt. For berørte samfunn finnes det ringvirkingsanalyser i forbindelse med etablering av baser, men vi har vurdert det mulig å forbedre det helhetlige datagrunnlaget for påvirkning på lokalsamfunn til for eksempel en årlig rapport på nasjonalt plan. Herunder har mange interessenter ment at slitasje på kommunal infrastruktur ikke synliggjøres godt nok. Den årlige datainnhenting knyttet til befolkningens holdninger og oppfatninger av Forsvaret har vi vurdert som svært nyttig og god. Til slutt, vi har ikke hatt tilgang til internrevisjon og bare Riksrevisjonens offentlige rapporter om Forsvaret og kvaliteten av dets forretningsdrift. Her har vurderingene måttet basere seg overveiende på innspill fra ulike involverte interessenter i prosessen samt medieomtale.

3.2 Sammenheng mellom CSRD og SDG (FNs bærekraftsmål)

Mange virksomheter jobber aktivt med å orientere sitt fokus innen bærekraft mot FNs bærekraftsmål (Sustainable Development Goals – SDGs). I figur 12 nedenfor gjengis en mulig sammenheng mellom CSRD sine 10 bærekrafttema og FNs bærekraftsmål. FNs bærekraftsmål er utarbeidet gjennom bred involvering av land og interessenter over mange år, og er globale mål som man internasjonalt har blitt enig om å arbeide sammen for å oppnå. CSRD er Europakommisjonens krav til hva virksomheter må synliggjøre at de faktisk gjør på områder som i prinsippet skal kunne bidra til at FNs bærekraftsmål oppnås. DVAen er som tidligere redegjort for, en metode for virksomheter til å dokumentere hvilke av CSRD temaene som er vesentlige for dem og deres interessenter.

Figur 10: Grafisk fremstilling av mulig tolkning av hvordan CSRDs 10 tema bidrar til oppnåelse av FN's 17 bærekraftsmål.

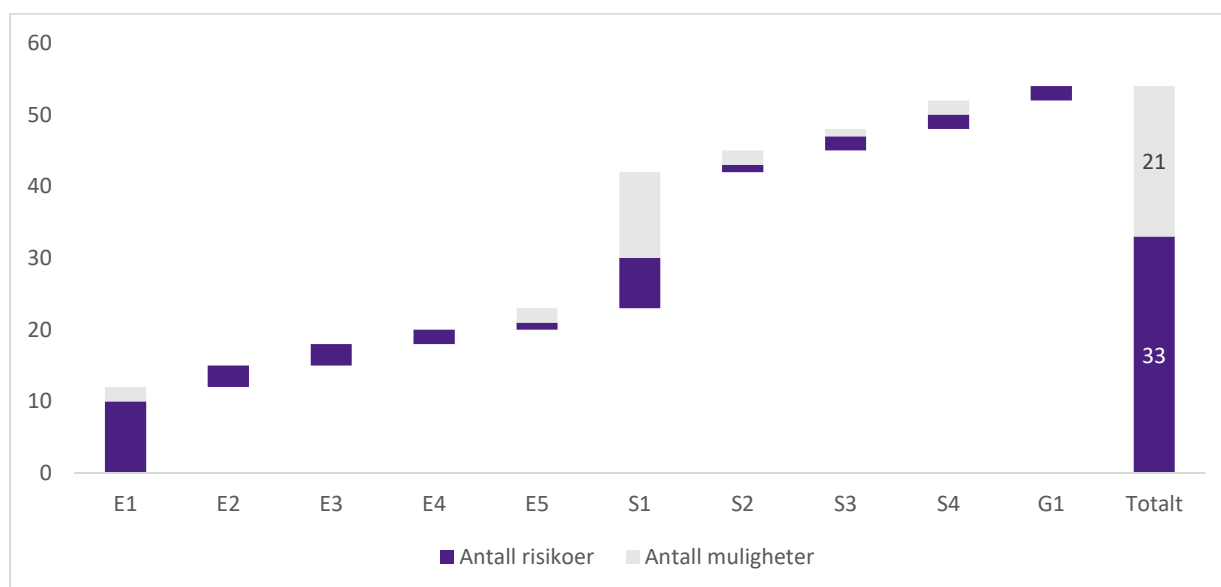
4 Vesentlige bærekrafttemaer for Forsvaret

Rapporten er innrettet i to hovedkapitler hvor vi først drøfter risikoer og muligheter for Forsvaret (påvirkning fra omverden på Forsvaret) og dernest i det andre hovedkapitlet motsatt retning, Forsvarets positive og negative påvirkning på omverden. Hvert kapittel følger ESRS inndelingen av temaene innen klima og miljø, sosiale forhold og etisk forretningsdrift og vil drøfte funnene, data underlag, eventuelle forskjeller mellom driftsenhetene og anbefalinger til videre arbeid.

4.1 Risiko og muligheter for Forsvaret

Risikoer for Forsvaret knyttet til trender eller mulige hendelser i miljø eller samfunn finner vi ofte i endringer i politikk, reguleringer, teknologi, hos samarbeidspartnere, i geopolittikk, i demografi eller i naturen selv. For Forsvaret som er en nasjonal organisasjon med en global leverandørkjede og globale strategiske samarbeidspartnere og allierte, er det en rekke endringer og trender innen miljø og samfunn som utgjør vesentlige risikoer, men også muligheter.

Nedenfor i figur 13 viser vi alle risikoene og mulighetene identifisert i denne DVAen for Forsvaret innen bærekraft og fordelt på de ti temaene. Totalt utgjør dette 54 IRO'er med et klart størst volum innen klima (E1) og egne ansatte (S1). Ytterligere detaljer for hver av disse IROene ligger i vedlegg.

Figur 11: Oversikt over alle risikoer og muligheter identifisert for Forsvaret for de 10 bærekrafttemaene

Basert på disse funnene er tematiske risikoer og muligheter oppsummert i ti punkter i figur 14 nedenfor. Disse har vært drøftet med styringsgruppen til prosjektet. Disse vil bli ytterligere diskutert i det enkelte kapittel. Enkelte hovedtema fra ESRS er ikke representert i denne oppsummeringen fordi det ikke ble gjort funn av vesentlige risikoer eller muligheter. Dette er imidlertid fortsatt tema som Forsvaret må fortsette å arbeide med. Dette vil også bli kommentert i kapitlene det gjelder.

Topp 10 vesentlige ESG risikoer/muligheter

- Endringer i fysiske rammebetingelser grunnet klimaendringer (r)
- Åpning av nye landområder grunnet klimaendringer (r)
- Krav om reduksjon i klimautslipp (r)
- Krevende arbeidsmarked (r)
- Turnover blant militært ansatte (r)
- Egen infrastruktur for kompetanseutvikling (m)
- Brudd på menneskerettigheter i verdikjeden (r)
- Utflytting fra distriktene (r)
- Sterk støtte i befolkningen (m)
- Skalering av potensielle svakheter i virksomhetsstyringen

Figur 12: En oppsummering av de 10 viktigste risikoene og mulighetene for Forsvaret (aggregert)

4.1.1 Klima

Det ble funnet 29 IROer knyttet til klima, hvorav 12 av disse er risikoer/muligheter. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Risiko	Faktiske klimaendringene endrer kravene til Forsvarets utstyr	Endringer i naturomgivelsene krever forsvarsmateriell som kan håndtere f.eks. springflo, 0-grader og sterkere stormer for å opprettholde forsvarsevne	Klimatilpasning	5
Risiko	Klimaendringene skaper økt aktivitet i områdene Forsvaret opererer i (issmelting i arktiske strøk)	Økt tilgang til områder pga ismelting, endrer trusselbildet og kravene til Forsvaret	Klimatilpasning	5
Risiko	Klimapolitikk krever utvikling av ny teknologi i Forsvaret	Faktiske politiske forventninger om null-utslipps samfunnet forventes å ville måtte inkludere Forsvaret	Klimatilpasning	5
Risiko	Klimaendringer endrer forutsetningene for å produsere varer til Forsvaret i den globale leverandørkjeden	De samme natur endringene som kan fordyre Forsvarets operasjoner og endre behov for annet type utstyr, kan også ramme leverandørkjeden og forårsake forsinkelser eller dyrere produkter.	Klimatilpasning	5
Risiko	Ekstreme værhendelser kan ha store negative konsekvenser for infrastruktur	Nødvendig infrastruktur kan forsvinne eller være midlertidig utilgjengelig	Klimatilpasning	4

Risiko	Klimaendringene er en trussel multiplikator	Klimaendringene forsterker andre sikkerhetsrisikoer som kan medføre økt konfliktnivå	Klimatilpasning	4
Risiko	Klimapolitikk krever utvikling av ny infrastruktur for Forsvaret	Mer sårbart med tanke på «etterforsyning» og tilgang på energi/drivstoff/ elektrisitet til fartøy og kjøretøy	Klimatilpasning	4
Mulighet	Klimapolitikk bidrar til utvikling av ny teknologi i sivil sektor	Vil lette energi-omstillingen som også vil måtte skje i forsvaret (fossil infrastruktur og maskiner vil avvikles)	Klimatilpasning	4

Figur 13: Omtale av de vesentlige risikoene og mulighetene innenfor ESRS E1 for Forsvaret.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området klima har vi funnet 7 vesentlige risikoer og 1 vesentlig mulighet for Forsvaret. Saksfeltet er relativt godt kjent for Forsvaret og det utgis årlig klima og miljøregnskap med gode data for scope 1⁴ og scope 2 og anslag for scope 3 basert på industri standarder (ikke faktiske (primary) tall). Det foreligger videre en klimastrategi for sektoren med utslipps- og energi målsettinger for 2026-2030 samt en rekke iverksatte og planlagte tiltak.

Vi anbefaler imidlertid at en klimarisikoanalyse bør gjennomføres basert på metode-anbefalingene fra Task force for Climate related Financial Disclosures (TCFD) for Forsvaret som sektor, samt et riskbasert arbeid i anskaffelsesprosessene i sektoren for å skaffe primære klimautslippsdata på LCA-basis i de deler av verdikjeden med størst risiko for Forsvaret. Dette for å kunne jobbe målrettet med å redusere risikoen for at endringer i naturen, politikk, reguleringer eller teknologi stanser, forsinker eller vesentlig fordyrer Forsvarets evne til å levere på sitt samfunnsoppdrag inklusive sårbarheter i leverandørkjeden.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til klima

Selve endringene i naturen knyttet til klima, er identifisert som en vesentlig risiko for Forsvaret. Dette er et velkjent og sentralt tema i hele forsvarssektoren. Endrede naturforhold når det gjelder is, frost, vannmangel og flom, sterkere og hyppigere stormer, oftere perioder med null-temperaturer, etc. endrer forutsetningene som ligger til grunn for planleggingen av forsvarets virksomhet. Klimatilpasning av Forsvarets materiell og operasjoner er dermed et vesentlig fokusområde i årene fremover.

Issmelting i arktiske strøk gjør også at Forsvaret må ta høyde for at større land- og sjøområder er tilgjengelig for kommersiell og fiendtlig aktivitet på en ny måte, inkludert gjennom økt overvåking, tilpasning av militære strategier, og ytterligere opptrapping av internasjonale øvelser i disse områdene samt kompetanseutvikling både i egen organisasjon samt blant allierte i NATO.

Klimaendringer som en multiplikator av andre faktorer som påvirker Forsvaret er en tredje vesentlig risiko. Dette kan for eksempel være økt migrasjon, geopolitisk rivalisering som følge av omlegging av energisystemer, med mer. I FFI's rapport fra 2022 (22/0243) tilrår FFI at forsvarsstrukturer og nye og/eller reviderte plattformer vurderes i lys av oppdaterte klimaprognoser i framtidige langtidsplaner og anskaffelsesprosesser.

Utover å være en trussel for Forsvarets egne aktiviteter, utgjør endringer i naturen på grunn av klimaendringer også en trussel for leverandørene av Forsvarets materiell og investeringsmidler. Økt frekvens og intensitet av ekstreme værhendelser som flom, stormer og tørke kan forstyrre globale forsyningskjeder og transportveier, noe som fører til forsinkelser og økte kostnader for leveranser av kritisk materiell. I tillegg kan vannmangel i produksjonsregioner påvirke tilgjengeligheten av råvarer som metaller, som er essensielle for produksjon av militært utstyr. I sin ytterste konsekvens påpeker forskningen at klimaendringer vil kunne føre til matmangel, energimangel og sosial uro/krig som gjør regioner ute av stand til å delta i globale verdikjeder. Vi har ikke kunnet

⁴ Scope 1,2 og 3 er kjente begreper for klimaregnskap som refererer til ulike utslippskilder av klimagasser i virksomhetens verdikjede iht GHG-protokollen.

identifisere fakta eller analyser av anskaffelsene i Forsvaret som gir grunnlag for mer presise vurderinger av denne risikoen.

Klimapolitikk er identifisert både som en mulighet og som en risiko for Forsvaret. Det er en vesentlig risiko at sivilsamfunnet har som uttalt politisk målsetting å endre kritisk infrastruktur knyttet til fossile brensler – halvering innen 2030 og null-målsettinger i 2050. Dette er nedfelt i internasjonale avtaler og store ressurser gjøres tilgjengelig for å nå målet. I analysen har vi observert tilsvarende arbeid med å endre energisystemene i Forsvaret, men uten en analyse av hvordan endringer i infrastruktur i sivil sektor og forventninger i sivil sektor knyttet til at det skal omfatte også statlige virksomheter, skal håndteres. Det synes å råde en oppfatning om at Forsvaret må unntas, uten at dette er tilstrekkelig analysert som en farbar strategi også med tanke på at fysisk sivil infrastruktur og forsyningskjeder er vedtatt å skulle legges ned over de neste 25 årene.

I arbeidet ble det også identifisert som en vesentlig mulighet for Forsvaret at klimapolitikk i Norge og i andre land både bidrar til å redusere risikoen for klimaendringer og dermed indirekte reduserer sikkerhetstrusselen og tilpasningskostnadene, samt bidrar til at privat sektor utvikler teknologier som blir tilgjengelige for Forsvaret i klimatilpasningsarbeidet. Dette gjelder for eksempel utviklingen innen fornybare energikilder og energilagings muligheter så som batterier og biodrivstoff.

Det er stor forskjell mellom driftsenhetene i Forsvaret med hensyn til både effekten av klimatrusselen og utfordringer knyttet til å redusere klimautslipp i takt med sivilsamfunnet. Disse fakta er godt kjent og nødvendige endringer i driftsmønstre, investering og utvikling av ny teknologi er identifisert i forsvarssektorens klima- og miljøstrategi. Strategien er offentlig tilgjengelig og følges opp i forsvarssektorens rapporteringsprosesser samt i den årlige klima- og miljørapporten fra Forsvarets forskningsinstitutt. Arbeidet med strategi og oppfølging av tiltak koordineres gjennom et sektorfelles samarbeidsforum som ledes av Forsvarsstaben. En rekke tiltak skal være gjennomført i perioden 2025-2030. Det er imidlertid ingen dokumentert synkronisering av disse tiltakene og målene som er satt, med sivilsamfunnets nasjonale vedtak eller med FNs tilrådninger gjennom Science Based Targets Initiative⁵.

4.1.2 Forurensing

Det ble funnet 20 IROer knyttet til forurensning, hvorav 3 av disse er risikoer/muligheter. Ingen av disse risikoene eller mulighetene er vurdert som vesentlig for Forsvaret gitt metoden som er benyttet.

Forsvaret har gode data og rutiner for datainnsamling, og det utgis årlig statistikk fra FFI for sektoren. Det foreligger videre en miljøstrategi for sektoren med målsettinger for utslipp samt en rekke iverksatte og planlagte tiltak for perioden 2025-2030.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området forurensing (som inkluderer støy) har Forsvaret operert innenfor streng nasjonal lovgivning over mange år og de utslipp eller støyutfordringer som eksisterer skjer innenfor tillatelser fra myndighetene, og slik vi forstår det godt innenfor miljøets tålegrense. Forsvaret jobber godt sammen med miljømyndighetene med tiltak. Det har imidlertid i arbeidet fremkommet muligheter knyttet til mer effektiv og kostnadsbesparende prosesser i sektoren. Uklare ansvarsforhold mellom etater og til dels driftsenheter samt mangel på tilgang til helhetlig dataoversikt over utslippskilder og tiltak, skaper potensielt merarbeid, merkostnader og økt risiko for utilsiktede utslipp.

Vi anbefaler at data fra hele sektoren innen dette området samles og i større grad gjøres tilgjengelig for de det er relevant for, og at ansvarsforholdene gjennomgås med sikte på redusert risiko for utilsiktede utslipp.

⁵ Science Based Targets initiative med blant annet FNs Global Compact som grunnlegger, hjelper virksomheter med å definere og implementere beste praksis for utslippsreduksjon av klimagasser i tråd med det forskning sier er nødvendig for å unngå global oppvarming til katastrofale nivåer.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til forurensing

De risikoene som er funnet innen dette området er knyttet til mulige strengere utslipps- eller støykrav samt krav til bruk av ny teknologi med tilhørende økt kostnader. Også risikoen av at miljødeleggelser knyttet til utilsiktet utslipp kan stenge av områder for Forsvaret er identifisert.

4.1.3 Vann og marine ressurser

Det ble funnet 7 IROer knyttet til vann og marine ressurser, hvorav 3 av disse er risikoer/muligheter. Ingen av disse risikoene eller mulighetene er vurdert som vesentlig for Forsvaret gitt metoden som er benyttet.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området vann har vi ikke identifisert vesentlige risikoer for Forsvarets virksomhet, noe som nok reflekterer at i Norge er tilgang på rent vann for Forsvaret, leverandører og befolkning normalt ikke en vesentlig utfordring og ei heller forventet å skulle bli det fremover. Det foreligger ingen samlet statistikk - eller fra ulike driftsenheter - over resirkulering av vann, rensing eller vanntilstand i områder Forsvaret har baser eller aktiviteter. Marine ressurser er en strategisk viktig del av Norges ressurser som Forsvaret er satt til å beskytte, og endringer i kvaliteten av de marine ressursene i Norge og i verden kan for eksempel skape mer konflikt som omtalt under klima. Det er en risiko Forsvaret må planlegge for – men dette er allerede omtalt som en klimarisiko.

Vi anbefaler imidlertid, basert på at bruk av og tilgang til vann er en vesentlig utfordring internasjonalt iht en rekke studier, at Forsvaret gjør en analyse av risiko knyttet til vann i leverandørkjeden (aluminium, kobber og litium krever store vannressurser i utvinningen), samt vurderer trening og bevisstgjøring av personell som skal jobbe internasjonalt, om denne problemstillingen.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til vann og marine ressurser

Generelt sett har Norge rikelig tilgang på vannressurser. Situasjonen internasjonalt med hensyn til tilgang på vann vurderes derimot av anerkjente forsknings- og analyse institusjoner som en vesentlig utfordring. Dette utgjør muligens også en vesentlig risiko for Forsvaret gjennom dens globale forsyningskjede. Til tross for at utførelse av anskaffelsene er mandatet til FMA, FLO og Forsvarsbygg, så er det like fullt Forsvarets risiko dersom anskaffelser fordyres, forsinkes eller i verste fall stoppes. Risiko for vannmangel kan treffe produkter som krever mye vann i produksjon. I dag mangler det innsikt i verdikjeden til Forsvarets anskaffelser for å kunne si noe mer om hvor stor den risikoen er eller hvordan den skal håndteres.

Risiko knyttet til økt konflikt om marine ressurser er håndtert som en klimarisiko i denne analysen.

4.1.4 Biologisk Mangfold og økosystemer

Det ble funnet 8 IROer knyttet til biologisk mangfold og økosystemer, hvorav 2 av disse er risikoer/muligheter. Ingen av disse risikoene eller mulighetene er vurdert som vesentlig for Forsvaret gitt metoden som er benyttet.

Oppsummering og anbefaling

Biologisk mangfold og økosystemer er et område innen miljø som har sterkt økende fokus politisk og internasjonalt. Norge har signert en rekke internasjonale naturavtaler og inngått forpliktelser som vil øke graden av naturvern, behov for data og investeringer i tiltak for å gjenopprette økosystemer. I utgangspunktet har Forsvaret god oversikt over bruk av natur og påvirkning på økosystemer, og et regelverk som gir det mulighet til å søke om unntak fra nasjonale vernebestemmelser. Men trenden tilsier at også Forsvaret vil måtte anta økte begrensninger, krav til omlegging av drift og utstyr og kostnader knyttet til dette.

Vi anbefaler at Forsvaret foretar en samlet naturrisikoanalyse på lik linje med det privat sektor nå pålegges å rapportere på i forbindelse med innføringen av CSRD. Dette er en helhetlig analyse av fysisk tilstedeværelse i løpet av ett år sett opp imot kartverk knyttet til vernet eller sårbare naturressurser, økosystemer og biomangfold. Analysen brukes til systematisk håndtering av risikoen og årlig samlet rapportering av dette.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til biologiske mangfold og økosystemer

Politiske reguleringer av naturvern kan utgjøre en risiko for det norske forsvaret ved å begrense tilgjengeligheten av områder for militære øvelser og trening samt at krav om omfattende miljøvurderinger og

godkjenningprosesser kan forsinke bygging og oppgradering av militær infrastruktur. Analysen har vurdert dagens situasjon som relativt lav risiko, men forventinger til ytterligere reguleringer er derimot en vesentlig risiko for Forsvaret i Norge. I en rekke andre land med tettere befolkning, som Storbritannia og Tyskland, fremgår dette allerede som en betydelig utfordring for deres nasjonale forsvarsaktiviteter.

4.1.5 Ressursbruk og sirkulærøkonomi

Det ble funnet 9 IROer knyttet til ressursbruk og sirkulærøkonomi, hvorav 3 av disse er risikoer/muligheter. Ingen av disse risikoene eller mulighetene er vurdert som vesentlig for Forsvaret gitt metoden som er benyttet.

Oppsummering og anbefaling

Det regulatoriske arbeidet knyttet til sirkulærøkonomi er kanskje ett av de med mest aktivitet de siste årene i EU. Det er både en strategisk vurdering av et behov for kontroll på tilgang til kritiske materialer for EU samt en oppfølging av beslutninger om å gå over til fornybare ressurser. Å utvikle mer bærekraftige samfunn innebærer at forbruket av ressurser er sirkulært. Alle deler av samfunnet har mye å gjøre for å få det til, inkludert Forsvaret. Risikoen som er identifisert er nettopp forventningen om at Forsvaret også deltar i dette skiftet.

Vi anbefaler at Forsvaret som de fleste virksomheter som i dag skal svare ut CSRD på dette tema, starter et prosjekt for å systematisk samle inn data på hvilke vesentlige ressurser de er avhengig av, og kartlegger hvordan deres kretsløp er i Forsvaret; inngående kvanta, kvanta av disse vesentlige materialene i de ulike avfalls strømmene, end-of-life håndtering av relevant materiell samt muligheter og eventuelle krav knyttet til grad av resirkulert materiale i anskaffelser av berørte produkter. Dette er godt beskrevet i ESRs E5. Dette for å få en bedre forståelse for risikoen og kunne sette inn målrettede tiltak.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til ressursbruk og sirkulærøkonomi

Arbeidet har identifisert at Forsvaret har god oversikt over avfallsstrømmer på årlig basis fra ulike deler av virksomheten. Det er videre satt mål og tiltak for å adressere avfallet i henhold til avfallspyramiden; reduksjon, ombruk, materialgjenvinning, energigjenvinning og deponi. Dagens reguleringer på dette området er i Norge gode med hensyn til dagens miljøbelastning knyttet til avfall, men i endring for å sikre en sirkulær økonomi med spesiell vekt på enkelte kritiske ressurser og mineraler. Vi har identifisert disse regulatoriske endringene som en vesentlig risiko knyttet til kostnader og tilgang til materialer i fremtiden for Forsvaret.

4.1.6 Egne ansatte

Det ble funnet 39 IROer knyttet til egne ansatte, hvorav 19 av disse er risikoer/muligheter. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Risiko	Høy turnover av militært ansatte i Forsvaret	Militær utdanning koster Forsvaret mye og høy turnover blant denne gruppen ansatte er dyrt og krevende å erstatte	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	5
Risiko	Begrenset kompetansemangfold	At mange ansatte har gått de sammen skolene innenfor Forsvaret øker risikoen for at endringsevnen-/viljen er relativt lav	Opplæring og utvikling	4
Risiko	Krevende arbeidsmarked	Det vil bli økt konkurranse om å tiltrekke seg arbeidstakere med riktig kompetanse	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	4
Risiko	Ikke konkurransedyktig lønn og	Ansatte slutter som konsekvens av at lønn- og pensjons-betingelsene oppleves som for dårlige	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	4

	pensjonsordning i Forsvaret	sett i lys av belastning og risiko de ansatte opplever gjennom arbeidet, og alternativet i arbeidsmarkedet		
Mulighet	Sterk likestilling i Forsvaret	Kan styrke Forsvarets operative evne samt tillitt og støtte i det norske samfunn og tilgang til talent	Mangfold, inkludering og likebehandling	4
Mulighet	Forsvaret er en attraktiv arbeidsgiver	Høy korrelasjon med høy tillitt i den norske befolkning	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	4
Mulighet	Kvalitetsinstitusjoner innen kompetanseutvikling i Forsvaret	Forsvarets egne kompetanseutviklings institusjoner utgjør en sterk mulighet for Forsvaret både i rekruttering og utvikling av ansatte	Opplæring og utvikling	4

Figur 14: Omtale av de vesentlige risikoene og mulighetene innenfor ESRS S1 for Forsvaret.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området egne ansatte pågår det mye arbeid i Forsvaret og det foreligger mange analyser og innsikt. Risikoen knyttet til å ikke lykkes med rekruttering og høy turnover av militært utdannede er godt forstått og arbeides med.

Gjennom analysen har det ikke blitt avdekket noen ytterligere tiltak for å håndtere denne risikoen, og vi har ingen anbefalinger om tiltak på toppen av det arbeidet som allerede pågår her på tvers av sektoren.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til egne ansatte

Den demografiske utviklingen i Norge kombinert med en negativ utvikling i arbeidsmarkedet med økt sykefravær og langtidssykemeldte, samt fallende effektivitet blant norske arbeidstagere, er en stor utfordring for verdiskaping i landet og for Forsvaret. Forsvaret – som de fleste virksomheter – er avhengig av ansatte for å utføre verdiskapende aktivitet. Manglende tilgang på arbeidskraft og fallende effektivitet blant norske arbeidstagere som påpekt i Regjeringens perspektivmelding, er dermed identifisert som en vesentlig risiko også for Forsvaret i årene fremover. Det ansees som en ytterligere risiko for Forsvaret at lønns- og insentivsystemer er vurdert som mindre attraktive i forhold til konkurrerende virksomheter og at selve ansettelsesprosessen i Forsvaret også er identifisert som lite konkurransedyktig.

Videre har det blitt påpekt at det er en vesentlig risiko for Forsvaret at de militært ansatte er en svært homogen gruppe etter å ha gått igjennom det samme utdannings og kompetanseutviklingsløpet. Stor grad av sammenfall blant de militært ansatte med hensyn til kompetanse kan gi lite mangfold i problem- og løsningsarbeidet i Forsvaret. I en kompleks verden hvor trusselbilde krever sammensatte løsninger, innovasjon, diskusjon, perspektiv, er det identifisert som en risiko at de ansatte i stor grad har lik utdanningsbakgrunn.

Forsvaret er avhengig av høy tillitt i den norske befolkningen både for å kunne rekruttere talent, bli prioritert med ressurser i Stortinget samt kunne utøve sin virksomhet og trening kontinuerlig. I Forsvarets befolkningsundersøkelse for 2023 fremgår det at befolkningens vurdering av Forsvaret på noen verdispørsmål har høy korrelasjon til om befolkningen har generell tillitt til Forsvaret. Høyt på denne listen kommer vurderinger av Forsvaret som arbeidsplass. En positiv oppfatning om at ansatte i Forsvaret trives, er altså en generell investering i høy grad av tillitt til Forsvaret i befolkningen bredt. Dette er derfor vurdert som en vesentlig mulighet for Forsvaret. Videre viser undersøkelsen at tillitten til virksomheten er sterkt korrelert og øker ved økt positiv oppfatning av Forsvarets arbeid med likestilling samt god ledelse.

4.1.7 Ansatte i verdikjeden

Det ble funnet 7 IROer knyttet til ansatte i verdikjeden, hvorav 3 av disse er risikoer/muligheter. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Risiko	Risiko for brudd på menneskerettigheter og arbeidsmiljø i leverandørkjeden	Forsyningsforstyrrelser, behov for å endre leverandører, juridiske utfordringer, tap av omdømme, grunnet f eks sosial dumping	Arbeidsforhold	4
Mulighet	Økt bruk av lokale eller regionale leverandører	Forsvaret kan redusere ESG risiko i leverandørkjeden	Arbeidsforhold	4

Figur 15: Omtale av de vesentlige risikoene og mulighetene knyttet til ESRS E2 for Forsvaret.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området ansatte i verdikjeden er brudd på menneskerettigheter langs leverandørkjeden innenfor det store omfang av kjøp av varer og tjenester som Forsvaret står for, identifisert som en vesentlig risiko. Dette på linje med alle store virksomheter med globale komplekse leverandørkjeder.

Vi anbefaler at Forsvaret gjennomfører, i samarbeid med FMA (inklusive FLO) og Forsvarsbygg, en verdikjedeanalyse. Dette innebærer å identifisere hvilke verdikjeder som i sin karakter eller i sin geografiske plassering – helt ned til gruvene – innehar risiko for menneskerettighetsbrudd. Og dernest innhente data og gjøre faktiske revisjoner av disse verdikjedene for å vite hva situasjonen er. Først etter at man har disse faktaene vil man kunne sette inn tiltak for å håndtere risiko som for eksempel vurdere andre leverandører, vurdere samarbeid med andre kunder og lokale frivillige organisasjoner (NGOer) om å adresse forholdene, ta i bruk teknologi for sporing av leveranser, med mer.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til ansatte i verdikjeden

Brudd på menneskerettigheter i den globale leverandørkjeden kan utgjøre vesentlig risikoer for det norske forsvaret, både operasjonelt og knyttet til omdømme. Operasjonelt kan slike brudd føre til forsinkelser og avbrudd i forsyningskjeden. Hvis leverandører blir utsatt for sanksjoner eller boikott på grunn av menneskerettighetsbrudd, kan det resultere i mangel på kritiske komponenter og materiell som Forsvaret er avhengig av. Videre kan avhengighet av leverandører som ikke overholder menneskerettigheter, føre til juridiske og økonomiske konsekvenser, inkludert bøter og erstatningskrav.

Brudd på menneskerettigheter i leverandørkjeden kan også skade Forsvarets omdømme og tillit blant allierte og i offentligheten. Forsvaret forventes å operere med høy etisk standard. Negativ medieomtale i slike saker kan føre til svekket tillit fra både ansatte, befolkning samt nasjonale og internasjonale samarbeidspartnere.

Det er stort strategisk fokus på etablering av nye forsyningskjeder i Europa som vurderes som geopolitisk kritiske. Gitt at rammevilkårene for leverandører stiller strengere krav til menneskerettigheter innenfor Norge og Europa enn mange andre steder i verden, kan en slik utvikling redusere risikoen for Forsvaret.

4.1.8 Berørte samfunn

Det ble funnet 15 IROer knyttet til berørte samfunn, hvorav 3 av disse er risikoer/muligheter. Den som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Risiko	Fraflytting fra distriktene	Rekruttering, kompetanse og sivil investering i infrastruktur nødvendig for Forsvarets operasjoner og baser.	Samfunnenes økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter	4

Figur 16: Omtale av den vesentlige risikoen innenfor ESRS S3 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området berørte samfunn er bosetting i distriktene identifisert som vesentlig for Forsvarets evne til å forsvare hele landet knyttet til rekruttering og infrastruktur. Dette er godt kjent i Forsvaret og det gjennomføres en rekke tiltak for å redusere risikoen innenfor Forsvarets rammer og mandat.

Basert på analysen har vi ingen anbefalinger for ytterligere tiltak på dette området.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til berørte samfunn

Fraflytting i distriktene utgjør en betydelig risiko for Forsvaret, spesielt når det gjelder rekruttering og opprettholdelse av en tilstrekkelig forsvarsstyrke. Det er anslått at omtrent to tredjedeler av unge voksne i de minst sentrale kommunene flytter til mer sentrale strøk. Mange av Forsvarets baser og installasjoner er lokalisert i distriktene, og en stabil befolkning er avgjørende for å sikre tilgang til nødvendig arbeidskraft og støttefunksjoner. Når folk flytter fra disse områdene, blir det vanskeligere å rekruttere både militært og sivilt personell.

I tillegg kan fraflytting føre til svekket infrastruktur og tjenester i distriktene, noe som ytterligere kompliserer Forsvarets operasjoner. Redusert befolkning kan resultere i færre skoler, helsetjenester og andre viktige samfunnsfunksjoner, som igjen gjør det mindre attraktivt for militært personell og deres familier å bosette seg i disse områdene. Dette kan skape en ond sirkel hvor fraflytting fører til ytterligere fraflytting, og dermed svekker Forsvarets evne til å opprettholde en robust tilstedeværelse i strategisk viktige områder. Forsvaret samarbeider derfor også med lokale myndigheter og næringsliv for å sikre at det finnes tilstrekkelig infrastruktur og tjenester som gjør det attraktivt for både militært personell og deres familier å bosette seg i distriktene.

Videre har Forsvaret initiativer for å rekruttere lokalt, noe som ikke bare styrker den lokale tilknytningen, men også bidrar til å opprettholde befolkningen i disse områdene. Dette inkluderer blant annet trainee-programmer og samarbeid med lokale utdanningsinstitusjoner for å sikre at unge mennesker i distriktene ser Forsvaret som en attraktiv karrierevei.

4.1.9 Norges befolkning

Det ble funnet 7 IROer knyttet til Norges befolkning, hvorav 4 av disse er risikoer/muligheter. Den som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Mulighet	Sikring av tillitt til Forsvaret og NATO	Vedvarende vilje til å investere og jobbe i Forsvaret og i NATO, i befolkningen	Sikkerhet	4

Figur 17: Omtale av de vesentlige risikoene innenfor ESRS S4 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Mistillit til Forsvaret og til NATO i den norske befolkning er identifisert som en vesentlig risiko og motsatt er sterk tillitt til Forsvaret og NATO i den norske befolkning vurdert som en vesentlig mulighet. Risikoen knytter seg til alt fra fysisk tilstedeværelse i og samarbeid med det sivile samfunn, tilstrekkelig bevilgninger fra Regjering og Storting, evnen til å rekruttere nødvendig talenter evnen til å beholde verneplikten i Norge og ikke minst viljen til å være medlem i NATO. Forsvaret har god innsikt i forhold som påvirker tillitten i befolkningen gjennom en rekke analyser gjennom året og mange viktige kommunikasjonsaktiviteter.

Vi anbefaler allikevel at Forsvaret forbedrer kommunikasjonen internt og eksternt knyttet til det veldig mye gode arbeidet som gjøres innen bærekraft. En samlet bærekraftsrapport som også tilgjengeliggjøres på sosiale medier vil være veldig positivt. Klima- og miljørapporten som ble offentliggjort i juli i år kan for eksempel relativt enkelt lages til en rekke gode historier for Forsvaret i sosiale medier for å øke bevissthet og forståelse for Forsvarets positive påvirkning.

Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til Norges befolkning og NATO

Forsvaret er grunnleggende avhengig av tillitt i den norske befolkning. Økt polarisering og svekket nasjonal enhet samt mulig skepsis til internasjonalt samarbeid om sikkerhetsspørsmål som for eksempel hendelser som kunne svekke tillitten til NATO i befolkningen, er en risiko for Forsvaret. Våre analyser har ikke identifisert denne til å

være vesentlig i dag da sannsynligheten for en alvorlig svekkelse av tillitten i den norske befolkningen er vurdert som lav.

Tvert imot er Forsvarets kommunikasjonsaktivitet vurdert til å være en vesentlig mulighet for å opprettholde tillitt i befolkningen. Dette inkluderer kampanjer, dekning av positive historier samt tillitsvekkende håndtering av vanskelige saker så som varslingssaker internt. Mediene bidrar til en offentlig debatt og fokus på Forsvaret er en mulighet for virksomheten til å både opprettholde tillitten, samt skape en bedre kultur preget av etterrettelig og verdiorientert ledelse.

4.1.10 Etisk forretningsdrift

Det ble funnet 11 IROer knyttet til etisk forretningsdrift, hvorav 2 av disse er risikoer/muligheter. Den som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ FORSVARET	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Risiko	Sterk økning i bevilgninger som skal investeres over kort tid	Øker risiko for korrupsjon, dårlig prosjektstyring og brudd på lovpålagte krav	Ivaretagelse leverandørforhold	4

Figur 18: Omtale av den vesentlige risikoen innenfor ESRS G1 for Forsvaret.

Oppsummering og anbefaling

Rask økning i bevilgninger til Forsvaret kan medføre en vesentlig risiko for skalering av eventuelle svakheter i forretningsdriften i Forsvaret knyttet til mislighold, korrupsjon, forhastede beslutninger eller eventuelt dårlig prosjektstyring. Riksrevisjonen har påpekt at mangel på personell og kompetanse i anskaffelser i dag skaper betydelig risiko for prosjektstyringen. Det er vår vurdering at dette er Forsvaret godt kjent med og jobber med en rekke tiltak for å håndtere på en god måte. Forsvaret har ulike avdelinger og roller som håndterer etterlevelse av lover, regler og interne retningslinjer så som internrevisjon, juridisk rådgivning og etikk. Disse avdelingene arbeider for å sikre at Forsvaret opererer i samsvar med nasjonale og internasjonale lover og standarder.

Basert på analysen har vi ingen anbefalinger om ytterligere tiltak på dette området

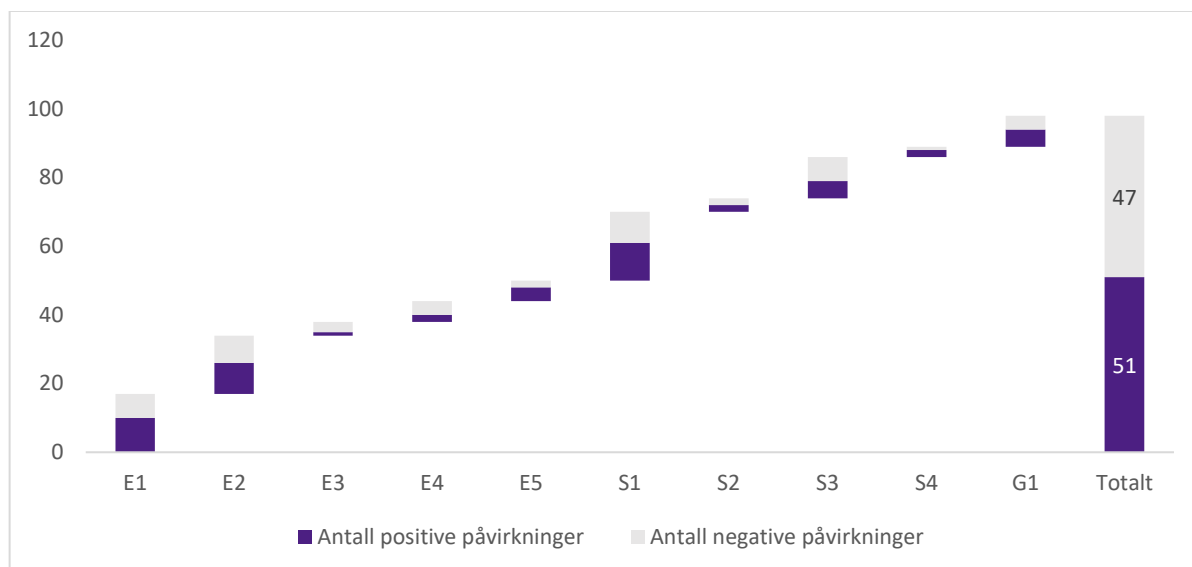
Nærmere om identifiserte risikoer og muligheter knyttet til etisk forretningsdrift

I analysen som er gjennomført har en rekke interessenter pekt på at når store summer blir tilgjengelige på kort tid, er det en risiko for hastverk i beslutningsprosesser og manglende grundighet i vurderinger. Det har blitt påpekt risiko for at kontrakter blir tildelt uten tilstrekkelig konkurranse eller kontroll, noe som åpner for korrupsjon og ineffektiv bruk av midler. I tillegg har interessentene ment at den store opptrappingen av anskaffelser i Forsvaret i tiden fremover, kan tiltrekke seg enkelte aktører som vil søke å utnytte situasjonen til personlig vinning.

Videre kan økte bevilgninger føre til at Forsvaret tar på seg flere prosjekter enn de har kapasitet til å håndtere effektivt. Dårlig prosjektstyring og manglende oppfølging kan igjen føre til overskridelser og forsinkelser. Når prosjekter ikke blir nøye overvåket, øker risikoen for at uetiske praksiser som overfakturering og manglende leveranser blir oversett. Dette kan også påvirke kvaliteten på det materiellet som anskaffes, noe som kan ha alvorlige konsekvenser for Forsvarets operative evne. Det er også påpekt at manglende analyser og muligens kompetanse knyttet til fulle levetidskostnader i anskaffelsesprosessen har medført store overskridelser og forsinkelser av utstyr.

4.2 Forsvarets positive og negative påvirkninger på mennesker, miljø og samfunn

Forsvaret er en stor virksomhet i Norge og har åpenbart sterk påvirkning – positivt og negativt – på omverdenen og interessentene. Figur 21 nedenfor viser alle disse identifisert i denne DVAen for Forsvaret innen bærekraft fordelt på de ti temaene. Totalt utgjør dette 98 IROer med størst volum innen klima, forurensing, egne ansatte og berørte samfunn. Ytterligere detaljer for hver av disse ligger i vedlegg.

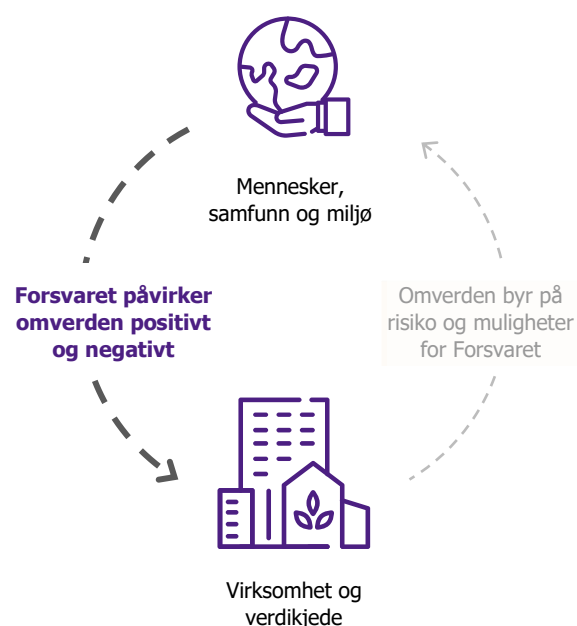

Figur 19: Oversikt over alle IROer for positiv eller negativ påvirkning Forsvaret har på interessentene

Basert på disse funnene er tematiske positive og negative påvirkninger oppsummert i ti punkter nedenfor. Disse har vært drøftet med styringsgruppen til prosjektet. Disse vil bli ytterligere diskutert i det enkelte kapittel. Enkelte hovedtema fra ESRS er ikke representert i denne oppsummeringen fordi det ikke ble gjort funn av vesentlige påvirkninger. Dette er imidlertid fortsatt tema som Forsvaret må fortsette å arbeide med. Dette vil også bli kommentert i kapitlene det gjelder.

Topp 10 vesentlige ESG positive/negative påvirkninger

- Store klimagassutslipp (n)
- Tiltak for å redusere klimautslippene (p)
- Tiltak for å redusere forurensning og støy (p)
- Tiltak for å verne biomangfold (p)
- Tiltak for å sikre bærekraftig håndtering av avfall og materiell (p)
- Høy arbeidsbelastning blant ansatte (n)
- Stor belastning på mange ansattes familieliv (n)
- Bedrer menneskerettigheter i leverandørkjeden (p)
- Skaper store ringvirkninger i lokalsamfunn (p)
- Forebygger krig og konflikt i Norge (p)

Figur 20: Omtale av de ti mest vesentlige påvirkningene Forsvaret har på interessentene

4.2.1 Klima

Det ble funnet 29 IROer knyttet til klima, hvorav 17 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på klima. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Drivstofforbruk i sjøfartøy (hovedsakelig marin gassolje MGO og flytende naturgass)	Fossilt brensel i skip medfører klimagassutslipp	Klimatilpasning	5
Negativ påvirkning	Drivstofforbruk ved bruk av luftfartøy (hovedsakelig de NATO-standardiserte drivstofftypene F-34 og F-44)	Fossilt brensel i fly medfører klimagassutslipp	Klimatilpasning	5
Negativ påvirkning	Innkjøp av varer og tjenester og investeringer (Life Cycle Assessment, LCA)	Kjøp av varer og tjenester samt investeringer i forsvarsmateriell skaper klimautslipp i leverandørkjeden	Energi	5
Negativ påvirkning	Drivstofforbruk ved bruk av kjøretøy (diesel og bensin for administrative kjøretøy, hovedsakelig de NATO-standardiserte drivstofftypene F-34 og F-44 for militære kjøretøy)	Fossilt brensel i kjøretøy medfører klimagassutslipp	Klimatilpasning	4
Negativ påvirkning	Energibruk på eiendom, bygg og anlegg	Strøm i Norge er en mix av vannkraft og importert kraft fra Europa. Uten OG-sertifikater er fossil-andelen i 'norsk' kraft mellom 50-70%	Energi	4
Negativ påvirkning	Reisevirksomhet i forbindelse med pendling av forsvarspersonell og tjenestereiser	Bruk av ICE og fly i pendling for ansatte vil gi direkte negativt foravtrykk og ved bruk av tog og EV indirekte utslipp	Klimatilpasning	4
Negativ påvirkning	Bruk av avisingskjemikalier ved avising av bane, fly og vei	I avising brukes kjemikalier som brytes ned til klimagasser	Klimatilpasning	4
Positiv påvirkning	Stille krav til energi-innhold i varer og tjenester	Ved å stille krav til energiforbruket i produksjon og bruk av varer og tjenester, vil klimafotavtrykket kunne endres positivt	Energi	4

Figur 21: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS E1 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Forsvaret har god oversikt over sine direkte, og til en viss grad sine indirekte klimautslipp. De har videre etablerte mål og tiltak for sine egne direkte utslipp inklusive knyttet til bruk av kraft. Det mest vesentlige utslippet knyttet til Forsvarets aktiviteter er imidlertid gjennom deres anskaffelser. Her har Forsvaret vist muligheten av betydelig innflytelse for eksempel gjennom krav til kjøp av flytjenester ved tjenestereiser hvor det nå legges om til biodrivstoff på en banebrytende måte nettopp for Forsvaret.

Vi anbefaler at Forsvaret viderefører og eventuelt trapper opp samarbeid i regi av NATO knyttet til medlemmenes leverandørinnflytelse på vesentlige klimautslipp i leverandørkjeden, med sikte på å samordne slike krav/og eller teknologiutviklingsprosjekter.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på klima

Forsvaret slapp i 2023 ut om lag 1.3 millioner tonn CO₂e gjennom sin virksomhet inklusive utslipp i forbindelse med kjøp av energi (scope 2) samt produksjon av varer og tjenester som Forsvaret anskaffer per år både til drift

og investeringer (scope 3). Klimagassutslipp er i analysen ansett som en vesentlig negativ påvirkning på miljø. Norge totalt slapp til sammenligning ut 46,6 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2023.

Det er videre godt kjent at utslippene og dermed vesentligheten er aller størst i innen tre områder; bruk av militære fly, bruk av marine fartøy samt gjennom produksjon av varer i leverandørkjeden. Relativt sett mindre utslipp av klimagasser finner man i bruk av kjøretøy, reisevirksomhet, energibruk i bygg samt bruk av urea i av- isning av vei, bane og kjørebane for fly.

En rekke tiltak er satt i gang og planlegges for å adressere denne negative påvirkningen på miljø fra Forsvaret. De mest vesentlige er de som adresserer de mest vesentlige utslippskildene. Men disse er også de minst sannsynlige å lykkes med – både fra et teknisk- men ikke minst fra et kostandsperspektiv, slik det ser ut i dag. Dette gjelder utvikling av nye energikilder til fly og fartøy som det i dag jobbes mye med også i privat sektor, men hvor løsninger som både er kostnadseffektive og samtidig opprettholder ytelsesevne er krevende.

Mulighetene for det norske Forsvaret til å påvirke sine leverandører knyttet til deres klimagass utslipp, ansees om en vesentlig mulighet da dette er det klart største antatte utslippskilden for Forsvaret. Men her mangler det mer innsikt og analyse for å forstå bedre hvor de største mulighetene for slike reduksjoner foreligger, og hva slags påvirkning det norske forsvaret vil kunne ha – enten alene eller sammen med andre.

4.2.2 Forurensing

Det ble funnet 20 IROer knyttet til forurensing, hvorav 17 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning gjennom forurensing. Den som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Positiv påvirkning	Utslippsberedskap	Forebyggende og krise håndtering kan redusere skade på miljø	Samtlige	4

Figur 22: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS E2 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området forurensing og støy opererer Forsvaret innenfor strenge krav fra norske myndigheter og den negative påvirkningen på miljøet er vurdert til å ikke være vesentlig. Derimot er det vurdert som en vesentlig positiv påvirkning at Forsvaret har en HMS-beredskaps organisasjon, ressurser og kompetanse som adresserer akutte og utilsiktede utslipp. Det har blitt identifisert muligheter for å ytterligere forbedre denne.

Vår anbefaling på dette området er omtalt under risikoer knyttet til forurensing, kapittel 4.1.2, og vil ha tilsvarende positive påvirkning på miljøet som på å redusere risiko for Forsvaret.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning gjennom forurensing

Utslipp av kjemikalier, ammunisjon samt støy-forurensing er identifiserte negative påvirkninger på miljø og mennesker fra Forsvarets virksomhet. Omfanget av dette er i dag styrt av norske krav til miljøvern og det fremkommer fra interessenter gjennom analysen at Forsvaret opereres innenfor utslippstillatelser. Det er i analysen antatt at tillatelsene er et uttrykk for at utslippene er innenfor miljøets lokale bærekraft, og antas derfor å ikke være vesentlige i den store konteksten av analysen.

Tilsvarende vil gode tiltak for å adressere støy og forurensing – som for eksempel bruk av simulator istedenfor fysiske øvelser - ikke ansees som vesentlige muligheter på dette tidspunktet. Dette fordi den underliggende utfordringen i utgangspunktet er vurdert viktig men ikke vesentlig i kontekst av denne analysen.

Derimot ansees god beredskap mot utilsiktede og akutte utslipp å være vesentlig mulighet for Forsvaret. Utilsiktede utslipp er per definisjon ikke underlagt tillatelser og kan være av vesentlig karakter. Å arbeide aktivt med hvordan hindre slike hendelser og hvordan håndtere de dersom de skjer, er vesentlig.

4.2.3 Vann og marine ressurser

Det ble funnet 7 IROer knyttet til vann og marine ressurser, hvorav 4 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på vann og marine ressurser. Ingen av disse påvirkningene er vurdert som vesentlig for Forsvaret gitt metoden som er benyttet.

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området vann og marine ressurser har vi ikke identifisert noen vesentlig positiv eller negativ påvirkning først og fremst fordi situasjonen knyttet til ferskvann i Norge normalt er svært god og fordi negativ påvirkning knyttet til marine ressurser er vurdert å være innenfor strenge norske regelverk.

Basert på analysen har vi ingen anbefalinger knyttet til dette området.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på vann og marine ressurser

Det norske forsvaret påvirker vannressursene og marine miljøer på flere måter. På den negative siden kan militære øvelser og aktiviteter føre til forstyrrelser i marine økosystemer. Bruk av sonar og andre undervannsteknologier kan påvirke marine pattedyr, som hvaler og delfiner, ved å forstyrre deres navigasjon og kommunikasjon. I tillegg kan øvelser som involverer sprengstoff og skyting føre til lokal forurensning og skade på havbunnen.

Forsvaret har implementert tiltak for å redusere forurensning og beskytte marine økosystemer. For eksempel, gjennom strenge reguleringer og overvåking av avfallshåndtering, sørger Forsvaret for at utslipp fra militære fartøyer og installasjoner minimeres. Dette bidrar til å beskytte vannkvaliteten og bevare det marine livet i norske farvann. Videre deltar Forsvaret i internasjonale operasjoner som bekjemper ulovlig fiske og beskytter truede marine arter, noe som bidrar til bærekraftig forvaltning av havressursene. Disse påvirkningene er imidlertid ikke identifisert som vesentlige i den totale sammenhengen. På eget grunnlag og initiativ har Marinen, i samarbeid med FFI, gjennomført omfattende og banebrytende testing for å unngå at sonarutsendelser skader havpattedyr og fisk. Oppryddingen av gamle miljøsynder rundt Marinens hovedbase på Haakonvern høster også vidstrakt nasjonal anerkjennelse. Forsvarets sensorer og sjømilitær inngripen har avdekket miljøkriminalitet en rekke ganger, utført skadebegrensning og til en viss grad straffefølgelse (Kystvakten) av synderne.

Det legges videre til grunn at mange av Forsvarets leverandører gjennom sin produksjon har negativ påvirkning på tilgjengeligheten av ferskt rent vann samt marine ressurser. Forsvaret har ufullstendig innsikt i dette og det er derfor ikke utviklet tiltak for å adressere det. Det er ikke grunnlag for å vurdere om dette er en vesentlig indirekte påvirkning og bør følges opp med en verdikjedeanalyse som tidligere omtalt.

Forsvarets påvirkning på vannressurser i internasjonale operasjoner som for eksempel i Afghanistan der tilgang på vann er kritisk for befolkningen, er identifisert som en IRO men ikke vesentlig da den har et svært lite omfang i kontekst av denne analysen.

4.2.4 Biologisk Mangfold og økosystemer

Det ble funnet 8 IROer knyttet til biologisk mangfold og økosystemer, hvorav 6 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på biologisk mangfold og økosystemer. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Forsvaret legger beslag på store arealer	Ødeleggelse av natur på land som følge av drift, trening og øvelser		4
Positiv påvirkning	Forsvaret bruker ressurser på å restaurere landområder og økosystemer	Betydelig ressurser brukes på å planlegge, tilrettelegge, tilbakestille og på opprydding		4

Figur 23: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS E4 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området biologisk mangfold og økosystemer har vi identifisert Forsvarets aktiviteter til å være vesentlige, men at ressursene som brukes på planlegging, tilrettelegging og tilbakestilling ansees å være av vesentlig positiv karakter for natur i Norge.

Vi anbefaler at Forsvaret opprettholder det sterke fokuset og evnen til å ivareta naturen gitt at aktivitetene er nødvendig for å sikre Forsvarets samfunnsoppgave, men i større grad bidrar til at offentligheten er godt kjent med dette arbeidet og kompetansen som ligger til grunn.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på biologisk mangfold og økosystemer

Forsvaret har en betydelig tilstedeværelse i norsk natur. Disse områdene brukes til øvelser, trening og infrastruktur samt baser, noe som kan føre til omfattende endringer i landskapet. Skogsområder kan bli ryddet, våtmarker drenert, og naturlige habitater kan bli fragmentert. Slike inngrep kan ha alvorlige konsekvenser for det biologiske mangfoldet, da mange arter er avhengige av spesifikke habitater for å overleve og trives.

Militære aktiviteter kan også føre til forstyrrelser i økosystemene. Støy fra øvelser, kjøretøy og bygging kan skremme bort dyreliv og forstyrre deres naturlige atferd. Bruk av kjemikalier og eksplosiver kan forurense jord og vann, noe som igjen påvirker planteliv og dyreliv negativt.

Rekvisisjonsloven gir Forsvaret mulighet til å søke om rett til å beslaglegge land for nasjonale sikkerhetsformål inklusive øvelser og trening, og i disse prosessene stilles det strenge krav til Forsvaret med hensyn til planlegging, tilrettelegging, tilbakestilling og opprydning. Det brukes betydelig ressurser på dette og effekten er identifisert som vesentlig positiv for miljøet gitt at aktivitetene er nødvendig for å sikre Forsvarets samfunnsoppgave. Videre er bruk av simulatorer også med på å redusere behovet for trening og eksponering av natur, enn man ellers ville ha hatt. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å si om simulatorer faktisk har redusert fysiske aktiviteter eller kommet i tillegg.

4.2.5 Ressursbruk og sirkulærøkonomi

Det ble funnet 9 IROer knyttet til ressursbruk og sirkulærøkonomi, hvorav 6 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på ressursbruk og sirkulærøkonomi. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Avfallsgenerering	Forsvaret er en vesentlig aktør i avfallsmarkedet og har stor påvirkning på omverdenen i hvordan dette håndteres	Avfall	4
Positiv påvirkning	Avfall behandles så høyt i avfallspyramiden som de potensielt kan.	Dette bidrar til å redusere behovet for uttak av jomfruelige råvarer og redusere miljøbelastningen knyttet til avfallshåndteringen	Ressurs «outflow» knyttet til produkter og tjeneste	4

Figur 24: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS E5 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Innenfor området ressursbruk og sirkulærøkonomi er det identifisert at Forsvaret er en betydelig aktør i avfallsmarkedet med store volum og vesentlig påvirkning. Vi har vurdert Forsvaret til å ha en potensiell vesentlig positiv påvirkning på dette området gjennom de ambisjonene som er satt, tiltakene de gjør og kravene de stiller til leverandører. Tallgrunnlaget på avfallsstrømmer er godt og det er flere tiltak for å redusere negativ påvirkning særlig knyttet til husholdningsavfall og bygningsavfall.

Vi anbefaler at Forsvaret, i tillegg til det de allerede gjør, vurderer å etablere ambisjoner om å bli en sirkulær virksomhet over tid og bruker sin anskaffelseskraft til å etterspørre resirkulert materiale i produkter de kjøper samt bidrar til teknologiutviklings prosjekter for å etablere resirkuleringsløsninger der det trengs. Det bør lages en analyse som grunnlag for en slik beslutning om muligheter, risiko og konsekvenser. Mer informasjon om dette finnes under i E5 i CSRD; ressursbruk og sirkulær økonomi.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på ressursbruk og sirkulærøkonomi

En av de største utfordringene innenfor miljø er overforbruk av naturressurser, som fører til uttømming av råmaterialer og økt miljøbelastning. Tradisjonelle økonomiske modeller basert på lineær produksjon og forbruk, hvor produkter blir laget, brukt og deretter kastet, bidrar til store mengder avfall og forurensning. Overgangen til en sirkulærøkonomi, hvor ressurser gjenbrukes og resirkuleres, krever betydelige endringer i produksjonsprosesser, forbruksvaner og avfallshåndtering.

Store virksomheter som Forsvaret kjøper store mengder produkter og genererer mye avfall og har med andre ord en betydelig negativ påvirkning på ressursbruk og miljøet. Evnen til å bevege seg i retning av en sirkulærøkonomi er definert som det mer bærekraftige alternativet. Forsvaret har mange tiltak for å håndtere sine avfallsstrømmer forsvarlig. Og analysen har vurdert Forsvarets positive påvirkning på nettopp å utvikle slike løsninger som vesentlig positiv.

4.2.6 Egne ansatte

Det ble funnet 39 IROer knyttet til egne ansatte, hvorav 20 av disse er påvirkning Forsvaret har på egne ansatte. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Ubalanse mellom jobb og privatliv for mange ansatte	Forsvarets spesielle behov krever at mange ansatte blir påført utenlandsopphold, oppdrag og pendling over lang tid. Det kan skape ubalanse mellom arbeidsliv og fritid og uforutsigbarhet for den ansatte, noe som vesentlig påvirker balansen mellom privat liv og jobb.	Work/life balance	5
Negativ påvirkning	Stor arbeidsbelastning	Mange i Forsvaret opplever stor arbeidsbelastning over tid av ulike årsaker	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	5
Positiv påvirkning	Skaper mange gode arbeidsplasser	Bidrar til å sikre deltagelse i arbeidslivet ved å ansette høyt antall mennesker i 100% stillinger. Bidrar til å øke økonomisk sikkerhet og økt livskvalitet for den ansatte rundt i hele landet	Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter	4
Positiv påvirkning	Forsvaret tilbyr arbeidshverdag hvor de ansatte bidrar til å løse et samfunnsoppdrag	Følelsen av å bidra til fellesskapet og en viktig misjon kan påvirke de ansattes motivasjon og trivsel i positiv retning	Opplæring og utvikling	4

Figur 25: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS S1 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Mange tiltrekkes av å arbeide i Forsvaret fordi det er meningsfullt og oppleves viktig for den enkelte, samt at det er en stabil arbeidsgiver. Det er en vesentlig positiv påvirkning Forsvaret har på veldig mange mennesker. På den andre siden er det en rekke forhold knyttet til organisering, forvaltning av disponeringssystemet samt budsjettmangel, synes å ha negativ påvirkning på de ansatte gjennom høy arbeidsbelastning. Også stor ubalanse mellom arbeid og familieliv/fritid for militært ansatte er identifisert som vesentlig negativ påvirkning på egne ansatte.

Vi anbefaler ikke noen ytterligere tiltak innenfor dette området, da Forsvaret har data, innsikt og tiltak allerede og analysen ikke har avdekket flere forslag

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på egne ansatte

Forsvaret er en betydelig arbeidsgiver i Norge. I 2023 hadde Forsvaret totalt 18 348 ansatte. Dette inkluderer både militært og sivilt personell, og de er spredt over hele landet, samt noen internasjonale lokasjoner. Hvert år gjennomfører omtrent 9 000 personer førstegangstjenesten i Forsvaret. Dette tallet representerer rundt 15 % av årskullet. Den norske regjeringen har mål om å øke denne andelen til 25 % innen 2036, noe som vil bety omtrent 13 500 rekrutter årlig.

Hvordan Forsvaret forvalter arbeidsgiverrollen overfor ansatte og forvalterrollen overfor rekruttene utgjør en vesentlig påvirkning på svært mange mennesker. I utgangspunktet ansees det av interessentene å være en vesentlig positiv påvirkning at Forsvaret tilbyr fast ansettelse i mange deler av landet hvor det sikrer mulighet til å bli boende i distriktet. Det ansees også som svært positivt for de ansatte at arbeid i Forsvaret oppleves som sterkt meningsfylt for den enkelte.

Medarbeiderundersøkelser, forskningsstudier samt en rekke av våre interessentsamtaler har imidlertid pekt på at mange ansatte i Forsvaret opplever stor arbeidsmengde og høyt stress. Dette er delvis knyttet til mange ledige stillinger, som fører til at eksisterende ansatte må ta på seg ekstraoppgaver. Årsakene til at stillinger står ledig fremstår først og fremst organisatoriske og knyttet til forvaltningen av disponeringssystemet. Ansettelser tar uforholdsmessig lang tid eller lykkes ikke. Militært personell flyttes etter relativt kort tid eller sendes på oppdrag uten at personen erstattes. Det blir videre påpekt at systemet med flytting av militært personell ofte medfører at feil kompetanse besetter stillinger. Dette kan resultere i at ansatte ikke har den nødvendige erfaringen eller kunnskapen for å utføre sine oppgaver effektivt og medarbeidere må utføre eller bistå disse kollegaene i tillegg til sine oppgaver. Samlet kan disse forholdene medføre utbrenthet og redusert trivsel blant de ansatte.

I tillegg har en rekke varslingsaker om dårlig arbeidsmiljø, seksuell trakassering og dårlig ledelse blitt rapportert i Forsvaret. Ifølge en undersøkelse fra Forsvarets forskningsinstitutt (FFI, 2022-23) har 11 % av de ansatte og 24 % av menige/studenter opplevd mobbing, mens 19 % av de ansatte og 34 % av menige/studenter har opplevd seksuell trakassering. Det er imidlertid viktig å påpeke at undersøkelsen avstår fra å trekke konklusjon om at dette er høyere tall enn ellers i samfunnet. Det er en negativ påvirkning for de det gjelder, men basert på tilgjengelig data er det ikke mulig å vurdere om dette er spesielt knyttet til Forsvarets arbeidsmiljø.

Dårlig fysisk arbeidsmiljø og bomiljø i Forsvarets bygg skaper også negativ påvirkning på de ansattes arbeidssituasjon. Mange av Forsvarets fasiliteter er gamle og trenger oppgradering for å møte moderne standarder for helse og sikkerhet. Dårlige arbeids- og boforhold kan påvirke de ansattes trivsel, motivasjon og helse.

Sist, men ikke minst er pendling og lange oppdrag hvor ansatte er borte fra familie, identifisert som en betydelig belastning for de det gjelder og en vesentlig grunn til at militært personell slutter i Forsvaret.

4.2.7 Ansatte i verdikjeden

Det ble funnet 7 IROer knyttet til ansatte i verdikjeden, hvorav 4 av disse er påvirkning Forsvaret har på ansatte i verdikjeden. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Potensielle brudd på menneskerettigheter i leverandørkjeden	Barnearbeid, tvangsarbeid, helsefarlig arbeid etc.	Menneskerettigheter	4
Positiv påvirkning	Stiller krav til menneskerettigheter i anskaffelser	Forsvaret er en stor innkjøper og investor av materiell, og har dermed innflytelse som det bruker i å endre/bedre menneskerettigheter for ansatte i hele verdikjeden	Menneskerettigheter	4
Positiv påvirkning	Forsvaret bidrar til å skape jobber og kompetanseutvikling gjennom sine leverandøroppdrag	Økt sysselsetting hos leverandører	Arbidsforhold og arbeidsrettigheter	4

Figur 26: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRs S2 for Forsvaret

KAN OFFENTLIGGJØRES iht. Sikkerhetsdirektivet pkt. 4.2

Oppsummering og anbefaling

Analysen mener det er grunn til å anta at Forsvaret gjennom sine anskaffelser i komplekse globale verdikjeder bidrar til å opprettholde eventuelle menneskerettighetsbrudd, til tross for betydelige tiltak på området i dag. Samtidig har vi vurdert Forsvarets positive påvirkning som vesentlig gjennom de kravene de stiller fordi de er en så betydningsfull aktør i mange av sine markeder. Det er imidlertid behov for mer data og innsikt om dette temaet.

Vi anbefaler en verdikjedeforanalyse som nevnt i omtale av risikoene for Forsvaret. Arbeid med å redusere mulige brudd på menneskerettigheter i leverandørkjeden vil komme Forsvaret og de ansatte i verdikjeden til gode.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på ansatte i verdikjeden

Forsvaret har potensielt vesentlig positiv påvirkning på arbeidsforholdene til de ansatte i sin leverandørkjede. Gjennom implementering av klare og strenge krav til leverandører om å følge internasjonale standarder for menneskerettigheter og arbeidsforhold, kan forsvarer påvirke leverandørkjeden til å operere etisk. Dette inkluderer krav om å unngå tvangsarbeid, barnearbeid og sikre trygge arbeidsforhold. Dette gjøres i dag.

Videre er det nødvendig med oppfølging ved hjelp av regelmessige revisjoner og inspeksjoner av leverandører for å identifisere og adressere eventuelle brudd på menneskerettigheter tidlig. Dette inkluderer uanmeldte inspeksjoner for å sikre at leverandørene alltid opprettholder standardene. Også dette gjør Forsvaret i dag i en viss utstrekning og til dels ved hjelp av eksterne samarbeidspartnere.

Økt transparens i leverandørkjeden kan ytterligere bidra til bedre kontroll og ansvarlighet. Ved å bruke teknologi som blockchain kan forsvarer spore produkter og materialer gjennom hele leverandørkjeden, noe som gjør det lettere å identifisere og håndtere problemer. Her arbeides det i markedet i dag med å få på plass løsninger for de fleste virksomheter knyttet til nytt regelverk som CSRD og CSDDD. Også Forsvaret arbeider med dette.

Forsvaret samarbeider også med NGOer, eksperter og internasjonale standardsettende organisasjoner. Samarbeid med ikke-statlige organisasjoner (NGOer) og eksperter på menneskerettigheter kan gi verdifull innsikt og støtte i arbeidet med å forbedre leverandørkjeden. Disse partnerne kan bidra med kunnskap om beste praksis og hjelpe med å overvåke og evaluere leverandørkjeden.

Internasjonalt arbeid med menneskerettigheter på tvers av sektorer har vist at mange steder i globale leverandørkjeder er kunnskapsnivået om menneskerettigheter en utfordring. Investering i opplæring og kapasitetsbygging hos internasjonale leverandører kan være nødvendig for å få implementert de nødvendige standardene. Dette kan inkludere opplæringsprogrammer om menneskerettigheter, arbeidsrettigheter og miljøstandarder. Her har blant annet NATO, FN og Røde Kors engasjert seg og utviklet både kurs, e-læringsprogrammer samt sertifiserings opplegg internasjonalt spesielt rettet mot ansatte i forsvarsindustrien.

Samtidig er det også slik at svært mange av Forsvarets anskaffelser er avhengig av globale komplekse verdikjeder hvor det høyst sannsynlig forekommer brudd på menneskerettigheter når materialer følges fra-krybbe-til-grav⁶. Dette er en negativ påvirkning Forsvaret har som vi har vurdert som vesentlig gitt omfanget av Forsvarets anskaffelser.

4.2.8 Påvirkede samfunn

Det ble funnet 15 IROer knyttet til påvirkede samfunn, hvorav 7 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

⁶ Fra-vugge-til-grav refererer til et materiales fulle kretsløp fra gruve til avfallshåndtering evt resirkulering

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Slitasje på lokal infrastruktur	Forsvarets bruk av sivil infrastruktur, spesielt ved bruk av tunge kjøretøy under trening og øvelser, eksempelvis veier, kan føre til redusert fremkommelighet for lokalbefolkning, spesielt dersom bruken resulterer i ødelagt infrastruktur.	Tilgang på bolig, mat og andre ressurser	4
Positiv påvirkning	Lokal tilstedeværelse og bidrag til etablering av infrastruktur	Forsvarets tilstedeværelse og behov for infrastruktur fører til at lokal infrastruktur forbedres, spesielt i Nord hvor Forsvarets betydelige tilstedeværelse bidrar til at det bygges infrastruktur	Tilgang på bolig, mat og andre ressurser	4
Positiv påvirkning	Lokal ringvirkninger	Forsvaret kan bidra til lokal verdiskaping og arbeidsplasser	Tilgang på bolig, mat og andre ressurser	4
Positiv påvirkning	Lokal tilstedeværelse	Gir lokalbefolkningen en følelse av trygghet og rask hjelp gjennom redningsaksjoner.	Helse og sikkerhet	4

Figur 27: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS S3 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Forsvaret har stor påvirkning på lokalsamfunn og regioner. Dette er godt dokumentert gjennom ringvirkningsstudier av enkelte baseetableringer og prosjekter. Det foreligger imidlertid ingen samlet systematisk synliggjøring av denne vesentlige positive påvirkningen Forsvaret har på lokalsamfunnene. Det fremkommer gjennom analysen at Forsvaret påfører lokalbefolkningen slitasje på kommunal infrastruktur som ikke hensyntas tilstrekkelig.

Vi anbefaler en helhetlig ringvirkningsanalyse av Forsvarets virksomhet på lokalsamfunn i Norge hvor relevante indikatorer for oppfølging og årlig rapportering identifiseres, og tas i bruk for bedre jevnlig kommunikasjon av denne effekten i det offentlige rom også nasjonalt.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på lokalsamfunn

Forsvaret har betydelige økonomiske ringvirkninger på lokalsamfunnene der de er til stede. I 2021 ble det estimert at Forsvarets virksomheter og deres ansatte bidro med over 43 milliarder kroner til den norske økonomien. Dette inkluderer kjøp av varer og tjenester fra lokale bedrifter, som igjen skaper arbeidsplasser og økonomisk vekst i disse områdene. For eksempel, i Finnmark står lokale bedrifter for 95 prosent av byggekontraktene i forbindelse med opprustningen av Finnmark landforsvar.

I tillegg til økonomiske fordeler, bidrar Forsvaret også til sosial stabilitet og sikkerhet i lokalsamfunnene. Tilstedeværelsen av militære enheter øker følelsen av trygghet blant innbyggerne, spesielt i grenseområder og strategisk viktige regioner. Dette kan også føre til økt samarbeid mellom Forsvaret og lokale myndigheter, noe som styrker samfunnets evne til å håndtere kriser og nødsituasjoner. Forsvarets tilstedeværelse kan videre bidra til å opprettholde og utvikle infrastruktur, som veier, skoler og helsevesen, noe som kommer hele lokalsamfunnet til gode. Dette er vesentlige positive påvirkninger Forsvaret bidrar med.

Forsvarets aktiviteter kan imidlertid også gi en betydelig belastning på kommunal infrastruktur, spesielt veier og broer, uten at det nødvendigvis følger med tilstrekkelig kompensasjon til kommunene. Dette kan føre til økt slitasje og vedlikeholdskostnader som kommunene må dekke selv, og begrenset fremkommelighet for innbyggerne. For eksempel, tunge militære kjøretøy kan forårsake skader på veier som allerede er under press fra vanlig trafikk og værforhold. Mangelen på kompensasjon fra statlige myndigheter kan dermed sette kommunene i en vanskelig økonomisk situasjon, hvor de må prioritere mellom kritiske vedlikeholdsoppgaver og andre viktige tjenester for innbyggerne.

4.2.9 Norges befolkning

Det ble funnet 7 IROer knyttet til Norges befolkning, hvorav 3 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på Norges befolkning. Den som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Positiv påvirkning	Forebygger krig og konflikt i Norge og NATO	Forsvarets tilstedeværelse og aktivitet har en betryggende påvirkning på Norges befolkning gjennom sin avskrekkende effekt	Personvern, helse og sikkerhet	5

Figur 28: Omtale av den vesentlige påvirkningen innenfor ESRS S4 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

Forsvarets samfunnsoppdrag er per definisjon en svært vesentlig positiv påvirkning på Norges befolkning. Gjennom sin fysiske tilstedeværelse, internasjonale samarbeid og digitale sikringstiltak, bidrar Forsvaret til å skape et trygt og stabilt samfunn.

4.2.10 Etisk forretningsdrift

Det ble funnet 11 IROer knyttet til etisk forretningsdrift, hvorav 9 av disse er knyttet til Forsvarets påvirkning på Norges befolkning. De som er vurdert som vesentlig er beskrevet kort i tabellen nedenfor.

KLASSIFISERING	AKTIVITET	EFFEKT PÅ OMVERDEN	UNDERTEMA	VESENTLIGHET
Negativ påvirkning	Korrupsjonssaker i Forsvaret	Øker risikoen for politikere, ansatte, leverandører og Norges befolkning	Anti-korrupsjon	4
Negativ påvirkning	Manglende formalisering av krav til etisk ledelse og oppførsel	Øker risikoen for politikere, ansatte, leverandører og Norges befolkning	Ivaretagelse leverandørforhold (inkludert betalingspraksis)	4
Negativ påvirkning	Store overskridelser ifm prosjekter og mangelfulle beregninger av levetidskostnader på drift av materiell	Øker risikoen for politikere, ansatte, leverandører og Norges befolkning	Ivaretagelse av leverandørforhold	4
Positiv påvirkning	Rutiner og dedikerte ressurser på plass for håndtering av varslere og varslingsaker	Forbedrer muligheten for Forsvarets ledelse å håndtere uetisk forretningsdrift som igjen reduserer risikoen for interessenter	Beskyttelse av varslere	4
Positiv påvirkning	Sterk intern revisjons funksjon	Forbedrer muligheten for Forsvarets ledelse å håndtere uetisk forretningsdrift som igjen reduserer risikoen for interessenter	Anti-korrupsjon	4
Positiv påvirkning	Sterke kontrollsystemer mot korrupsjon	Forbedrer muligheten for Forsvarets ledelse å håndtere uetisk forretningsdrift som igjen reduserer risikoen for interessenter	Anti-korrupsjon	4

Figur 29: Omtale av de vesentlige påvirkningene innenfor ESRS G1 for Forsvaret

Oppsummering og anbefaling

God etisk forretningsdrift i Forsvaret reduserer risiko for mange av Forsvarets interessenter har dermed en positiv påvirkning på dem. Motsatt ville for eksempel dårlig styring og uetisk forretningsførsel i NATO kunne påføre den norske befolkning en vesentlig negativ påvirkning i form av økt sikkerhetstrussel, dersom det skulle medføre redusert tilslutning til NATO fra viktige medlemsland.

Vi har ingen anbefaling om ytterligere tiltak på dette området. Forsvaret har ulike avdelinger og roller som håndterer etterlevelse av lover, regler og interne retningslinjer så som internrevisjon, Riksrevisjonen, juridisk rådgivning og etiske retningslinjer samt kulturarbeid. Disse avdelingene arbeider for å sikre at Forsvaret opererer i samsvar med nasjonale og internasjonale lover og standarder.

Nærmere om identifisert negativ og positiv påvirkning på etisk forretningsdrift

God etisk virksomhetskultur og forretningsførsel i Forsvaret reduserer risikoen for Forsvarets interessenter så som bevilgende myndigheter, skaper stolthet og et bedre arbeidsmiljø blant ansatte og det reduserer risikoen både for leverandører gjennom forutsigbare rammebetingelser og for den norske befolkning for et forutsigbart Forsvaret. Utover å faktisk redusere risiko for Forsvaret selv for underslag, korrupsjon, overskridelser, overforbruk, informasjonslekkasjer, med mer, så gir altså fokus på investeringer i god styring og etikk en rekke gode ringvirkninger også på interessentene.

Korrupsjonsskandaler eller andre former for uetisk forretningsførsel og dårlig virksomhetsstyring i NATO kan ha alvorlige konsekvenser for tryggheten til det norske folk. Slike hendelser kan svekke tilliten til NATO som en pålitelig forsvarsallianse, noe som kan føre til redusert oppslutning om fortsatt medlemskap fra Norge eller andre viktige medlemsland. En svekket oppslutning kan igjen føre til redusert samarbeid og koordinering innenfor alliansen, noe som kan svekke den kollektive forsvarsevnen. Dette kan gjøre medlemslandene mer sårbare for eksterne trusler og redusere den generelle sikkerheten i regionen.

5 Referanser

Referansekategorisering

1. Styringsgruppen
2. Arbeidsgruppen
3. Interessentsamtaler
4. Forskningsartikler
5. Forsvarets hjemmeside
6. Internettkilder/Medieartikler
7. Email input: data/informasjon

Styringsgruppen

1. Styringsgruppemøte (2024, 16. August).
2. Styringsgruppemøte, (2024, 05. September).
3. Styringsgruppemøte (2024, 26. September).
4.).

Arbeidsgruppen

5. Arbeidsgruppen (2024, 26. Juni). Kick-off workshop: identifisere vesentlige temaer for Forsvarets påvirkning.
6. Arbeidsgruppen (2024, 5. september- 11. September). Skriftlig tilbakemelding på identifiserte påvirkninger, muligheter og risikoer (IROer).
7. Arbeidsgruppen (2024, 24.september). Scoring-workshop

Interessentsamtaler

8. Bø Rygh M. (2024, 26. August). Intervju Forsvarets operative hovedkvarter (FOH).
9. Dahlgren S.S. (2024, 20. August). Intervju Forsvarsmateriell (FMA).
10. Ervik M. (2024, 22. August). Intervju Ørland kommune.
11. Foldvik S. (2024, 26. August) Intervju Meteorologisk Institutt.
12. Fossem J. (2024, 23. August) Intervju Forsvarsdepartementet (FD).
13. Halvorsen A., Ågren T & Støl S. (2024, 22. August). Intervju Militærmisjonen i Brussel (MMB).
14. Hansen Norman T. (2024, 12. August). Intervju Forsvarets hovedverneombud.
15. Hardy Bolsø R.(2024, 21. August) Intervju Forsvarsstaben (FST) v/revisjon.
16. Haugen K. (2024, 19. August). Intervju Forsvarsstaben (FST) v/investering.
17. Jensen Haarklou J. (2024, 20. August). Intervju hovedtillitsvalgt Hæren.
18. Katerås F. (2024, 20. August). Intervju Miljødirektoratet.
19. Kvernevik E. (2024, 26. August). Intervju Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).
20. Kvile H.M (2024, 21. August). Intervju Etterretningstjenesten.
21. Markussen B.T (2024, 23. August). Intervju Forsvarsstaben (FST) v/IKT.
22. Nilsen S. (2024, 23. August). Intervju Forsvarsbygg.
23. Schølseth S. (2024, 26. August). Intervju Miljøstiftelsen Zero.
24. Sjø H. (2024, 23. August). Intervju Forsvarsdepartementet (FD).
25. Solum S. (2024, 22. August). Intervju NAMMO.
26. Steinnes Bjervik T. (2024, 26. August). Intervju Statens Vegvesen.
27. Svinø Njord, S. (2024, 16. August). Intervju Sjøforsvaret.
28. Voie Ø. A. (2024, 22. August). Intervju Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI).

Forskningsartikler

29. Asklien Stokkeland A. (2023). *Rapportering offentlige anskaffelser 2023*. Forsvarets logistikkorganisasjon Strategiske anskaffelser (FLO SA), Etisk Handel Norge.
30. Bø M., Miljøvern (2024, januar). *Viktig informasjon for militær aktivitet*, Forsvarets operative hovedkvarter.

31. Diesen S. (2024, 11. April). *Fra teknologi til strategi og operasjoner*, FFI- rapport.
32. Faulkner Walling B. & Louis Otts E. (1967) *Water requirements of the iron and steel industry*, United States Government printing office Washington.
33. Fauske F. M. & Strand. R K. (2023, 21. august) *Sluttårsaker blant militært personell i Forsvaret i 2021 og 2022*, FFI-rapport.
34. Forsvaret (2022, juni). *Forsvarets innbyggerundersøkelse 2022*, Forsvaret, Forsvarets mediesenter, Kantar public.
35. Forsvaret (u. år). *Forsvarets likestillingsredegjørelse etter aktivitets- og redegjørelsesplikten*, Forsvaret.
36. Forsvaret (2022, 2. november). *Forsvarets likestillings- og mangfoldspolicy*, Forsvarssjefen.
37. Forsvarsdepartementet (2024, 5. april). *Prop. 87 S Forsvarsløftet - for Norges trygghet. Langtidsplan for forsvarssektoren 2025-2036*, Forsvarsdepartementet.
38. Grunnan T., Apalvik T., Skjei F. & Sellevåg S.R. (2024, 15. April). *Frivillige beredskapsorganisasjoner i fremtidens totalforsvar*, FFI-rapport.
39. Granlund C., Lausund Blindheim K., Lausund R., Klepper Barnholt K., Pedersen Nyquist M. & Voie Ø. A. (2022, 5. desember). *Konsekvenser av klimaendringer og klimatilpasninger for Forsvaret fram mot 2040*, FFI-rapport.
40. Hanson T. & Lindgren P. Y. (2024, 31. August). *Geografisk mobilitet blant militært personell*, FFI-rapport.
41. Heen H., Ellingsen D. & Lilleaas Ulla-Britt (2023, 17. januar). *Mellom familiens og Forsvarets krav*, AFI-rapport.
42. Heiskel T., Grandhagen C. & Hansen Norman T. (2023, 18. august). *Kvalitativ undersøkelse av arbeidsbelastning i Hæren, Brigade Nord*.
43. Helsedirektoratet (2018, august). *Folkehelse og bærekraftig samfunnsutvikling. Helsedirektoratets innspill til videreutvikling av folkehelsepolitikken*. Rapport IS- 2748. Helsedirektoratet. Hentet oktober 2024 fra [Hdir Rapportmal-gjeldende \(helsedirektoratet.no\)](https://helsedirektoratet.no/Hdir-Rapportmal-gjeldende-helsedirektoratet.no).
- 44.
45. Holm Ringen G., m.fl (2022, november). *Evaluering av Forsvarets system for varsling*, PwC.
46. Håbjørg G. E. (2021, 29. September). *Veiledning for Forsvarets rusforebyggende arbeid*, Forsvaret.
47. Kristoffersen E. (2023, juni). *Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret 2023-2026*, Forsvaret.
48. Kristoffersen E., Thoresen T., Jære G. & Ruud K. (2022, 29. September). *Forsvarssektorens klima og miljøstrategi*. Av Forsvaret, Forsvarsmateriell, Forsvarsbygg og FFI.
49. Kristoffersen E. (2023). *Forsvarets årsrapport 2023*, Forsvaret.
50. Kristoffersen E. (2023). *Trygghet i usikre tider. Forsvarssjefens fagmilitære råd*, Forsvaret FMR.
51. Lausund Blindheim K., Kirkhorn S., Karsrud Engen T. & Prydz P. (2024, 21. Juni). *Forsvarssektorens miljø- og klimaregnskap for 2023*, FFI rapport.
52. Lindgren P. Y. & Hanson T. (2018, 18. September). *Samfunnsøkonomiske virkninger av heving av særaldersgrensen*, FFI rapport.
53. Lillekvelland T. & Strand Røren K. (2015, 27. Mai). *En analyse av sluttrater og stillingsrotasjon i Forsvaret*, FFI-rapport.
54. Mestad O., m.fl. (2019). *Åpenhet om leverandørkjeder*, utredning fra Etikkinformasjonsutvalget.
55. Pedersen Schjøtt, K. E. (2024, 20. Juni). *Riksrevisjonens undersøkelse av gjennomføring av materiellinvesteringer i forsvarssektoren DOKUMENT 3:16 (2023-2024)*, Riksrevisjonen.
56. Regjeringens departementer (2024). *Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner (2024-2028)*, departementene.
57. Ryen B. (2023, mai). *Framtidige anskaffelser til forsvarssektoren (FAF) 2023-2030*, Forsvarsdepartementet.
58. Skjelland m.fl (2023, 21. Mars). *Forsvarsanalysen 2023*, FFI-rapport.
59. Skjelland E., Glærum S., Nyhamar T. & Sendstad C. (2024, 13. februar). *Forsvarsanalysen 2024*. FFI-rapport.
60. Strand G. m.fl. (2022). *Forsvarssektorens evne til å ta i bruk ny teknologi*, Forsvarets høyskole.
61. Voldhaug, J. E., Prebensen Waage F., Presterud Ofstad A., Materiellinvesteringer i forsvarssektoren -når vi målene, FFI-rapport, 17. April 2024.

62. Østbye Sørvig T., Heer J., & Dingsør- Dehlin F. (2016, 3. mai). *Samfunnsøkonomisk analyse av fremskutt overvåknings- og kampflybase i Nord-Norge*, PwC, 3.

Forsvarets hjemmeside

63. Forsvaret (2024). *Organisasjon*. Hentet september 2024 fra [Organisasjon - Forsvaret](#)
64. Forsvaret (2024). *Forsvaret i tall*. Hentet september 2024 fra [Forsvaret i tall - Forsvaret](#)
65. Forsvaret (2023, 6. juni). *Forsvarets rolle i dag og i fremtiden*. Hentet september 2024 fra [3 – Forsvarets rolle i dag og i fremtiden - Forsvaret](#)
66. Forsvaret (2024, 8. april). *Langtidsplan for forsvarssektoren*, Hentet september 2024 fra [Langtidsplan for forsvarssektoren - Forsvaret](#)
67. Forsvaret (2024, 1. juli). *Verdiane våre*. Hentet juni 2024 fra [Verdiane våre - Forsvaret](#)
68. Forsvaret (2024). *Personvern i Forsvaret*. Hentet september 2024 fra [Personvern - Forsvaret](#)
69. Forsvaret (2023, 21. Februar). *Miljøvern og skadeforebygging*. Hentet september 2024 fra [Miljøvern og skadeforebygging - Forsvaret](#)
70. Forsvaret (2024). *Soldater og ansatte Forsvaret*. Hentet september 2024 fra [Soldater og ansatte - Forsvaret](#)
71. Forsvaret (2024). *Veteraner fra internasjonale operasjoner*. Hentet september 2024 fra [Veteraner - Forsvaret](#)
72. Forsvaret (2024, 8. mai). *Varslingskanalen*. Hentet august 2024 fra [Varslingskanalen - Forsvaret](#)
73. Forsvaret (2024, 16. August). *Psykisk helse og selvmordsforebyggende arbeid i Forsvaret*. Hentet september 2024 fra [Psykisk helse og selvmordsforebyggende arbeid i Forsvaret - Forsvaret](#)
74. Forsvaret (2024). *ALT om utdanning*. Hentet september 2024 fra [Utdanning - Forsvaret](#)
75. Forsvaret (2024). *Profesjon og kultur i Forsvaret*. Hentet september 2024 fra [Profesjon og kultur i Forsvaret - Forsvaret](#)
76. Forsvaret (2024). *Soldater og ansatte- Strategi for videreutvikling av Forsvarets kultur*. Hentet september 2024 fra [Strategi videreutvikling kultur.pdf \(forsvaret.no\)](#)

Internettkilder/mediartikler

77. European Union (2023, 31. juni). Commission delegated regulation (EU) 2023/2772. Supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. Hentet september fra [*Commission Delegated Regulation \(EU\) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards \(europa.eu\)](#)
78. European Union (2022, 14. desember). Directive (EU) 2022/2464 of the European parliament and of the council amending Regulation (EU) No 537/2014/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. Hentet september fra [Directive - 2022/2464 - EN - CSRD Directive - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
79. Faugstad S., Steine J. E. & Niska J. I. (2024, 14. Mars). *Nordic Response fullført: -Høydepunktet var at Sverige ble medlem av Nato*. NRK. Hentet september 2024 fra [Nordic Response fullført: – Høydepunktet var at Sverige ble medlem av Nato – NRK Troms og Finnmark](#)
80. Forsvaret (2024, mars). *Damage and complaints statistics*. Hentet september 2024 fra [2024-03-13 \(U\) NR24 Skadestatistikk.pptx \(live.com\)](#)
81. FFI (hentet 2024). *Mobbing og seksuell trakassering (MOST)*. Hentet september 2024 fra [Mobbing og seksuell trakassering \(MOST\) \(ffi.no\)](#)
82. Forsvaret (2023, 11 desember, oppdatert 2024, 5. januar). *Slik forebygger Forsvaret vådeskudd*. Hentet september 2024 fra [Slik forebygger Forsvaret vådeskudd - Forsvaret](#)
83. Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis-og beredskapsdepartementet (2024, 5. mars). *Ny tiltaksplan for veteraner*. Regjeringen.no. Hentet september 2024 fra [Ny tiltaksplan for veteraner - regjeringen.no](#)
84. Grimstad T., Sollund S. & Stekete. (2022, 16. juni). *Mener sjefer i Forsvaret sliter med å håndtere varsler mot egne venner* NRK. Hentet september 2024 fra [Mener sjefer i Forsvaret sliter med å håndtere varsler mot egne venner – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](#)
85. Grønbech H. og Lindi M. (2024, 30. April). *Forsvaret mottok 441 varslingsaker i fjor*. NRK. Hentet september 2024 fra [Forsvaret mottok 441 varslingssaker i fjor – NRK Troms og Finnmark](#)

86. Hegna Binh K. (2023, 16. September). *Soldater i Finnmark får samisk-opplæring etter "uheldige hendelser."* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Soldater i Finnmark får samisk-opplæring etter «uheldige hendelser» \(forsvaretsforum.no\)](#)
87. Hem, M., Engenes Olsen S., Hegna Binh K. & Sørbo K. (2023, 13. Februar). *Trusselaktørene jobber systematisk for å få mest mulig informasjon om Forsvaret.* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Trusselaktørene jobber systematisk for å få ut mest mulig informasjon om Forsvaret \(forsvaretsforum.no\)](#)
88. Henriksen, V. R., (2021, 23. februar). *Vann er en ressurs ingen kan leve uten. Både tilgang til og mangel på vann kan derfor gi grobunn til konflikt, bidra til konfliktskalering og være en del av konfliktløsning.* Hentet oktober 2024. Folk og Forsvar, hentet fra [Vannmangel: en kilde til konflikt - Folk og Forsvar](#)
89. Hofoss E. (2023, 1. juni). *Ny undersøkelse om mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret.* FFI-rapport. Hentet fra [Ny undersøkelse om mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret \(ffi.no\)](#)
90. Johnsen A. B., Mikalsen H. (2024, 16. August). *Tidligere forsvarssjef slår alarm om personellkrise i Forsvaret,* VG. Hentet september 2024 fra [Tidligere forsvarssjef slår alarm om personellkrise i Forsvaret \(vg.no\)](#)
91. Klausen D. H. & Grønning T. (2023, 29. mars). *Hovedverneombudet forventer at ansatte i Forsvaret må signere etisk kontrakt.* NRK. Hentet september 2024 fra [Hovedverneombudet forventer at ansatte i Forsvaret må signere etisk kontrakt – NRK Troms og Finnmark](#)
92. Kaalaas Berggreen S. (2023, 27. juni). *Nesten halvparten føler seg "oppbrukt" etter jobb: Det er ikke tilstrekkelig å si at jeg er bekymret.* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Nesten halvparten føler seg «oppbrukt» etter jobb: – Det er ikke tilstrekkelig å si at jeg er bekymret \(forsvaretsforum.no\)](#)
93. Nitter K., (2021, 5. november). *Klimaendringer og ekstremvær kan påvirke det som kalles kritisk infrastruktur. Nå får norske kommuner forskerhjelp til å håndtere problemet.* SINTEF, hentet fra [Infrastrukturen vår må klimatilpasses - SINTEF](#)
94. NRK (2015, 27. November). *Forsvarssjefen nektet for bevisst lurert i Nigeriabåt-saken.* NRK. Hentet september 2024 fra [Forsvarssjefen nektet for bevisst lurert i Nigeriabåt-saken – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](#)
95. Miljødirektoratet (Sist oppdatert 2022, 18. Mars). *Marint vern.* Hentet september 2024 fra [Marint vern - miljødirektoratet.no](#)
96. Miljødirektoratet (Sist oppdatert 28.11.2019). *Tabell for omregning til CO2-ekvivalenter,* veileder: klima- og energiplanlegging. Hentet september 2024 fra [Tabell for omregning til CO2-ekvivalenter - Miljødirektoratet](#)
97. Onstad Eide M., ssb (Publisert 17. Juni 2024). *Vi har ikke kasta så lite søppel siden 2009.* Hentet september 2024 fra [Vi har ikke kasta så lite søppel siden 2009 – SSB](#)
98. Påsche Sørenmo E. (2021, 18. November). *Forsvaret bryter kanskje loven med sin ADHD-praksis.* NRK. Hentet september 2024 fra [ADHD Norge kaller Forsvarets praksis diskriminering – NRK Troms og Finnmark](#)
99. Påsche Sørenmo E. (2020, 20. Desember). *Reagerer på boforholdene til de ansatte: Dette skal ikke være hverdagen i Forsvaret.* NRK. Hentet september 2024 fra [Reagerer på boforholdene til de ansatte: – Dette skal ikke være hverdagen i Forsvaret – NRK Troms og Finnmark](#)
100. Rognstrand A. (2022, 6. februar). *Tilsynsrapport: Mener at fravær i Hæren går på sikkerheten løs.* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Tilsynsrapport: Mener at fravær i Hæren går på sikkerheten løs \(forsvaretsforum.no\)](#)
101. Seksjon for verneområder, Miljødirektoratet (Sist oppdatert 2024, 28. Mai). *Miljøindikator 1.3.1 Vernet landareal totalt.* Hentet september 2024 fra [Miljøindikator 1.3.1 \(miljødirektoratet.no\)](#)
102. Schwenke Y. (2024, 25. Mars). *En person skadd i flaske-eksplosjon –setter inn strakstiltak.* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [En person skadd i flaske-eksplosjon – setter inn strakstiltak \(forsvaretsforum.no\)](#)
103. Schwenke Y. (2024, 26. April). *Krever stans av Forsvarets drivstoff etter kreftvarsku.* Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Krever stans av Forsvarets drivstoff etter kreftvarsku \(forsvaretsforum.no\)](#)
104. Schwenke Y., Hem M., & Sataøen H. (2024, 20. Juni). *Riksrevisjonen om Forsvarets investeringspraksis: -Sterkt kritikkverdig.* Forsvarets forum 20. Hentet september 2024 fra [Riksrevisjonen om Forsvarets investeringspraksis: – Sterkt kritikkverdig \(forsvaretsforum.no\)](#)

105. Schwenke Y. (2023, 31. august). *Hovedverneombudet feiret 20 år - dette har vært de største sakene*, Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Hovedverneombudet feiret 20 år – dette har vært de største sakene \(forsvaretsforum.no\)](https://forsvaretsforum.no)
106. Skille Bye Ø. (Oppdatert 2023, 2. juni). *Forsvaret om seksuell trakassering: Vi har fortsatt et stort problem*. NRK. Hentet september 2024 fra [Forsvaret om seksuell trakassering: – Vi har fortsatt et stort problem – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](https://nrk.no)
107. Skille Bye Ø. (2023, 29. November). *Feil gjentar seg i Forsvaret – minst 20 personer skadet av vådeskudd*, NRK. Hentet september 2024 fra [Feil gjentar seg i Forsvaret – minst 20 personer skadet av vådeskudd – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](https://nrk.no)
108. Skille Bye Ø., Strand T., Svendsen C., & Higræff M (2023, 17. januar)., *Forsvaret ga sluttpakke til 15 ansatte som hadde vært involvert i straffesaker*. NRK. Hentet september 2024 fra [Forsvaret ga sluttpakke til 15 ansatte som hadde vært involvert i straffesaker – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](https://nrk.no)
109. Skille Bye Ø., Hansen S., Døvik O., Lied H. & Jansson K. H. (2018, 1. mars). *Antennene som samler inn data om norske borgere*. NRK. Hentet september 2024 fra [Antennene som samler inn data om norske borgere – Dokumentar \(nrk.no\)](https://nrk.no)
110. Solberg, H. (2024, 20. Juni). *Riksrevisjonen gir sterk kritikk til Forsvarets materiellanskaffelser*, NRK. Hentet september 2024 fra [Riksrevisjonen gir sterk kritikk til Forsvarets materiellanskaffelser – Siste nytt – NRK](https://nrk.no)
111. Solberg H. (2022, 8. juni). *Frp vil ha uavhengig gransking av varslingssakene i Forsvaret*, NRK. Hentet september 2024 fra [Frp vil ha uavhengig gransking av varslingssakene i Forsvaret – Siste nytt – NRK](https://nrk.no)
112. Sørensen I. (2024, 1. august). *Boplikt. Mener Forsvaret gjør kommunen fattigere*. Nationen. Hentet september 2024 [Boplikt, Forsvaret | Mener Forsvaret gjør kommunen fattigere: – Jeg synes ikke dette er noen god idé \(nationen.no\)](https://nationen.no)
113. Torgersen E. G. (2024, 22. juni). *Kompetanse kan ikke beordres, det må læres*. Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Kompetanse kan ikke beordres, det må læres \(forsvaretsforum.no\)](https://forsvaretsforum.no)
114. Vangstad T. E. (2023, 26. juni). *Mørke skyer i personellhorisonten*. Forsvarets forum. Hentet september 2024 fra [Mørke skyer i personellhorisonten \(forsvaretsforum.no\)](https://forsvaretsforum.no)

Email input: Data/informasjon

115. Forsvarsbygg (2024, 23. september) Email input: Om natur og påvirkning på lokalsamfunnet.
116. Forsvarsstaben (2024, 19. september) Email input: tall varsling.
117. Hæren, miljøvernoffiser (2024, 24. september) Email input: Om natur og påvirkning på lokalsamfunn.

6 Vedlegg

6.1 Involverte interessenter

Forsvarets arbeidsgruppe		
Navn	Rolle	Plassering Forsvaret
Randi Hardy	Fagleder styring og kontroll/risikostyring i økonomi- og styringsavdelingen	Forsvarsstaben
Jostein Røraas	Strategisk rådgiver kommunikasjonsenheten	Forsvarsstaben
Danel Hammer	Fagansvarlig likestilling og mangfold, HR- og kompetanseavdelingen	Forsvarsstaben
Audun Skaret	Major og tryggingsoffiser i driftsstaben	Forsvarets høyskole
Tor-Egil Skogen	Major og seksjonssjef miljøvernseksjonen Forsvarets ABC-skole	Hærens våpenskole
Kristine Strat-Børmo	Juridisk seniorrådgiver, fagstøtte avtaleforvaltning og bærekraft	FLO Strategiske Anskaffelser
Ingvild Aasvangen	Kontraktsansvarlig kategori reise	FLO Strategiske Anskaffelser
Jon Olav Frøyland	Oberstløytnant avdeling teknologi og IKT	Forsvarsstaben
Gro Svalastog	Senior medieanalytiker	Forsvaret kommunikasjon
Mirela Satara	Jurist/seniorrådgiver seksjon for regelverk og juridiske tjenester	Forsvarets fellestjenester
Anette Borge Malmö	Seniorrådgiver og seksjonssjef tryggingseksjonen	Luftforsvaret
Erle Frantzen	Miljørådgiver i tryggingseksjonen	Luftforsvaret
Trond Småberg	Orlogskaptein i utviklingsavdelingen	Heimevernet
Marianne Rygh Bø	Major og miljøvernoffiser	Forsvarets Operative Hovedkvarter
Sissel Edle Olsen	Rådgiver miljø og bærekraft	Strategisk avdeling, Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)
Siv Fagerbekk	Seniorrådgiver bærekraft plan- og utviklingsavdelingen	Forsvarsstaben
Anne Beth Thørud	Seniorrådgiver arbeidsgiver- og utviklingsavdelingen	Forsvarets personell- og vernepliktsenter (FVPS)
Mara Ailenei	Rådgiver EBA	Forsvarets fellestjenester
Tanja Markhus Kristoffersen	Oberstløytnant og liasonoffiser FPVS	Forsvarsstaben
Camilla Skaanes	Kadettforvalter/FPVS OLS FHS	Forsvarets høyskole -STAB
Lena Staffansson Aune	Seniorkonsulent i miljøvernseksjonen	Forsvaret ABC-skole

Forsvarets prosjektstyringsgruppe		
Navn	Rolle	Plassering Forsvaret
Siv Fagerbekk	Seniorrådgiver bærekraft plan- og utviklingsavdelingen	Forsvarsstaben
Cecilie Heuch	HR-direktør, Forsvarssjefens ledergruppe	Forsvarsstaben
Hege Marie Norheim	Direktør energi og omstilling	Sopra Steria
Bjørn Erik Marthinsen	Nestkommanderende	Forsvarsstaben
Trond Kotte	General Major, avdelingssjef økonomi og styring	Forsvarsstaben

6.2 Intervjuguide for interessentsamtaler

Bakgrunn for intervjuet: "dobbel vesentlighetsanalyse"

Forsvaret er opptatt av at virksomheten skal være og gå i en bærekraftig retning. «Bærekraft» er et stort tema, og det er mye Forsvaret kan fokusere på. Dermed vil områdene hvor Forsvaret kan utgjøre størst forskjell bli prioritert. Ved bistand fra Sopra Steria, er Forsvaret derfor i gang med å gjennomføre en dobbel vesentlighetsanalyse.

I en dobbel vesentlighetsanalyse kartlegger vi hvordan Forsvaret påvirker omverden (mennesker, samfunn og miljø) enten positivt eller negativt, og hvordan omverden påvirker Forsvaret i form av muligheter eller risikoer. Dobbelt vesentlighetsanalyse er et anerkjent rammeverk som mange virksomheter må gjennomføre for å følge EUs bærekraftrapporteringsdirektiv (CSRD). Som en del av innsiktarbeidet gjennomføres det samtaler med interne og eksterne interessenter for å kartlegge hvilke bærekrafttema innenfor klima og miljø, sosiale forhold og styringsmessige forhold (se figur) Forsvarets interessenter mener er viktig at Forsvaret fokuserer på fremover.

Hva som menes med «bærekrafttema»

Miljø	Sosiale forhold	Styring og forretningsetikk
Klimaendringer: - Klimagassutslipp - Klimatilpasning - Energibruk eller energiproduksjon	Egne medarbeidere: - Ansettelsesforhold og arbeidstakerrettigheter - Mangfold, inkludering og likebehandling - Helse og sikkerhet - Vold og trakassering - Opplæring og utvikling - Work/life balance	Styring og forretningsetikk - Bedriftskultur - Anti-korrupsjon - Bestikkelser - Dyrevelferd - Beskyttelse av varslere - Politisk engasjement og påvirkning - Ivaretagelse av leverandørforhold (inkl. betalingspraksis)
Forurensning: - Forurensning av vann, luft eller jord - Farlige stoffer/kjemikalier/miljøgifter - Mikroplast	Ansatte i verdikjeden: - Arbeidsforhold og arbeidsrettigheter - Mangfold og likebehandling - Helse og sikkerhet - Menneskerettigheter - Børne/tvangsarbeid	
Vann og marine ressurser: - Vannforbruk - Vannuttak fra naturlige kilder - Utslipp av vann (til havet) - Utvinning og bruk av marine ressurser	Påvirkede samfunn: - Helse, sikkerhet og hygiene - Tilgang på bolig, mat og andre ressurser - Ytringsfrihet og foreningsfrihet - Urfolks rettigheter	
Biomangfold og økosystemer Påvirkning og avhengighet til naturarealer, naturressurser, dyre- og plantearter og økosystemer i stort	Kunder og sluttbrukere: - Personvern, helse og sikkerhet - Ansvarlig markedsføring og tilgang på god informasjon - Diskriminering - Beskyttelse av barn	
Ressursbruk og sirkulærøkonomi - Innsatsfaktorer/ressursbruk - Ombruk/gjenbruk - Avfallsproduksjon og -forvaltning		

Intervjuspørsmål

For hvert enkelt intervju vil vi stille noen generelle spørsmål, og gjerne noen tilleggsspørsmål tilpasset hver enkelt samtale som dekker ditt fagområde og plassering i Forsvaret. Nedenfor finner du hovedspørsmålene som vil adresseres i samtalen.

Forsvarets påvirkning på omverden

**vesentlig = påvirkningen har store konsekvenser/effekt, er stort i omfang, og/eller er vanskelig å avbøte eller gjenopprette*

- Hvilken påvirkning - positiv og/eller negativ – har Forsvaret **direkte** gjennom sine aktiviteter, innen temaene i figuren ovenfor?
- Hvilken påvirkning - positiv og/eller negativ – har Forsvaret **indirekte** gjennom sine leverandører, samarbeidspartnere og kunder, innen disse temaene?
- Hva avgjør omfanget/konsekvensene og hvor stort ville du karakterisere omfanget av påvirkningen?
- Er det noen temaer du anser som helt uvesentlig?

Risikoer og muligheter for Forsvaret

- Hva mener du er de viktigste endringene Forsvaret må ta høyde for?
- Hvordan påvirkes Forsvaret av utviklingen innen bærekraftstemaene (f.eks. klimaendringer, reguleringer på miljø eller sosiale forhold)?
- Hvilke bærekraftstema representerer størst finansielle **risikoer** (eller påvirker evnen til å levere på samfunnsansvar i **negativ** retning) på kort og lang sikt og hvorfor?
- Hvilke bærekraftstema representerer størst finansielle **muligheter** (eller påvirker evnen til å levere på samfunnsansvar i **positiv** retning) på kort og lang sikt og hvorfor?
- Dersom det er identifisert risiko eller muligheter kan du si noe om størrelsesforholdet på disse eller gi noen eksempler?

- Hvilke risikoer eller muligheter finnes det for Forsvaret i et **verdikjedeperspektiv**? I de tilfellene hvor Forsvaret har en negativ påvirkning på miljø eller mennesker, kan det også representere risikoer for Forsvaret som økte driftskostnader, mislighold.
- Hva er det viktigste at Forsvaret gjør for å gripe mulighetene til samfunnsomstillingen frem mot 2030 (For eksempel innen politiske rammevilkår og reguleringer, fysiske forhold som klimaendringer, sosiale trender, forventninger fra ansatte o.l.)?

Avsluttende spørsmål

- Hvis du var leder for bærekraft i Forsvaret, hva hadde du tenkt at du ville gjort da?
- Er det noe vi ikke har snakket om i denne samtalen som du ønsker å legge til/vektlegge særskilt?

Takk for din tid og verdifulle innspill, vi ser frem til samtalen! Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål i forkant av samtalen.

Med vennlig hilsen

Lene Egeli lene.egeli@soprasteria.com 92160695

Henriette Ankerud henriette.ankerud@soprasteria.com 99448244

Hege Marie Norheim hege.norheim@soprasteria.com 95706427

6.3 Vedlegg 3: Beregning av vesentlighetsvurderinger

Klassifisering	Beregning	Produkt	Vesentlighet
Faktisk negativ påvirkning	$= \frac{\text{effekt}(1-5) + \text{omfang}(1-5) + \text{uopprettelighet}(1-5)}{3} * \text{sannsynlighet}(5)$	= 1 – 25	→ 1 – 5
Potensiell negativ påvirkning	$= \frac{\text{effekt}(1-5) + \text{omfang}(1-5) + \text{uopprettelighet}(1-5)}{3} * \text{sannsynlighet}(1-4)$	= 1 – 25	→ 1 – 5
Faktisk positiv påvirkning	$= \frac{\text{effekt}(1-5) + \text{omfang}(1-5)}{2} * \text{sannsynlighet}(5)$	= 1 – 25	→ 1 – 5
Potenstill positiv påvirkning	$= \frac{\text{effekt}(1-5) + \text{omfang}(1-5)}{2} * \text{sannsynlighet}(1-4)$	= 1 – 25	→ 1 – 5
Risiko	$= \text{konsekvens}(1-5) * \text{sannsynlighet}(1-5)$	= 1 – 25	→ 1 – 5
Mulighet	$= \text{konsekvens}(1-5) * \text{sannsynlighet}(1-5)$	= 1 – 25	→ 1 – 5

Produkt(p)	$p \leq 5$	$5 < p \leq 10$	$10 < p \leq 15$	$15 < p \leq 20$	$20 < p \leq 25$
Vesentlighet(v)	$v = 1$	$v = 2$	$v = 3$	$v = 4$	$v = 5$

6.4 Vedlegg 4: Fullstendig liste med IROer

Se Excel fil.